

Conferencia sobre la Pagesia de Mallorca

donada per En Joan Rosselló per encàrrec del Ajuntament de
Palma durant les Fires y Festes del passat Agost

(Acabament).

Els pagesos continuen conrant grans y llegums.—Molt de temps fa que'ls agricultors teòrics venen insistint en la conveniencia de abandonar el cultiu d'aquells, o sia, del blat, la xexa, l'ordi y la civada, esforçantse en demostrar que casi mai es remunerador y que amb molta ventatja podrien destinarse les terres que s'hi empleen a arbres y pasturatjes. Crec que aixó dels pasturatjes a Mallorca es un poc utòpic y que no pot deixarse en absolut el cultiu dels grans, porque es una roda importantíssima del organisme agrícola, molt mala de sustituir, sobre tot la palla, tan difícil per no dir impossible de trasportar de punts distants. La veritat es, que s'ha de concretar y reduir prudentment dit conreu; y amb molt d'acert s'abandona la mala costum de restoblar y fins la de sembrar grans dins els olivars y els ametlerars. Lo que hi ha es, que com tot el que's cull se destina an el consum y encara no basta de molt, com més baix sia el preu que tenga, tant millor pels mallorquins, que mai poden estar interessats en mantenir drets protectors.

De les llegums, en canvi, s'estén el cultiu, de cada dia més; porque encara que no sia directament remunerador, deixa a la terra gran quantitat de nitrógen fertilisant, que'ls demás arbres y plantes s'apropien golosament. Sobre tot els favars donen molt bon compte desde aqueix punt de vista, y com fruiten amb més regularitat que'ls altres llegums, y les faves son l'usual aliment dels pagesos y del bestiar, se'n sembren moltes, especialment per la part de la muntanya.

A les lleguminoses partany també, com el garrover, la taparera; abans tan reduida, arreconada y despreciada, y sortida darrerament dels petits redols de Llubí y Campos, estenen les sarmentoses rames per moltes bandes de Mallorca. Hi ha qui fa pujar a un milió de reials el valor de la darrera cullita de tápares; y com la taparera no lleva res a les altres produccions, sino que ben al contrari, les favoreix y beneficia, es de esperar que s'en sembrarán més de cad'any.

Els molins de vent recentment introduits per treure l'aigua de les cinies de les terres baixes, han augmentat moltíssim les de regadíu, doblant y fins triplicant les cullites. Ja no es tant sols en les *Marjals* de La Pobla aont se fa el cányem y el

PERTENECI A LA BIBLIOTECA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

lli; ara, si convé, se cultiva en el *Plá de Sant Jordi* y pels plans de Petra, Vilafranca, Santa Margalida y altres punts. Per tots aquets llocs son abundants les hortalices: patates, boniatos, carabasses, sebes, cols, pebres, tomátecs, etc., mesclades amb distints llegums, aufaus y trébols, y fins esper que dius poc temps s'hi cullirá l'arrós en grans quantitats, com ja se produeix per les terres de l'*Albufera* definitivament robades a les aigües salabroses.

Aqueixa será la primera producció nova d'alguna importancia.

He deixat de parlar d'una que se va perdent y d'una altra que ja s'es estingida del tot. Me referesc a la vinya agonetjant, atacada per la filoxera; y a l'antiga y agradosa industria agrícola de les cuques de seda. An aquesta la deixaren, com sabeu, per improductiva. Enca recort amb anyorança les cambres fosques aont jeien les tres dormides; el ramoreig de pluja del temps que menjaven; la olor forta y maretjadora de la palla dels llits, de l'herba seca y de les mateixes bistioles vi-ves y mortes; y l'aroma suau y agradable de la fresca fulla del morer.—Me pareix veure les dones que la cullien dels arbres y la portaven a les sales dins els grans covos de canya. Par si senti llur conversa baixa y a cau d'orella, el temps de donar menjar a les cuques, com si tenguessen por de despertarles o de que escoltassen lo que deien. Rocort l'embotxada, filant, filant, la cuca, entre les llamicoses rames de l'estepa, fins a quedar tancada dins l'ametló; y les dones desembotxant-los, cantant cançons, dins la gran sala.—Més tart, la derrera metamórfosis, la sortida dels papellons rossos; y a la fi la llevor, el gèrmen d'altres cuques, com un ruixat de puntets daurats sobre el blanc llensol.

Dels redóls de terror roig que abans eran pomposes vinyes que'n amorosa abressada allargaven, retorcién y ajeien les serments carragades de reims y pámpols, d'aqueixes clapes morbozes qu'entristeixen el cor, recordantnos un bé perdut y anyorat, tantes coses podria dirvos que, no acabaria en molt de temps. Sols diré que lo que ha succehit es la demostració més evident de la subsistencia, de la permanencia, del carácter hereditat. La invassió filoxérica va apareixer per moltes bandes y aviat se va estendre per totes les vinyes. La gent, que ho veia y no ho creia, va romandre en la inacció y l'aclaparament propi del fatalisme oriental, sense lluitar per posar remei an el mal inevitable. Sovint l'imprevisió y l'ignorancia dirigeixen les noves replantacions, y poc se pot esperar dels esforços dels pobres pagesos. falts d'ilustració y de capital, per restablir amb acert una riquesa tan difícil d'obtenir y tan complicada com es la vitícola. De aquí endevant serém tributaris per bona part del vi necessari pel consum, quan fins fa poc n'esportavem en gran quantitat. Sols nos queda com a dolorós recort de la perduda riquesa, la contribució que seguim pagant al Estat, com si encara estassen plenes de vi les botes congrenyades dels nostros cellers y les vinyes verdejassen ufanoses per la planura.

Per temor de cansarvos deixaré d'ocuparme d'una rama tan important com es a Mallorca la del bestiar. No basta, com sabeu, el que s'hi cria per satisfer les nece-

ssitats interiors, així les del consum de carn com les del tiratje y trasport, y per aixó hi ha qu'esperar que'ls pagesos aumentarán la producció, especialment la de carn fresca, com ja ho están fent, si bé deurien emplear els medis qu'han vengut a constituir un art, ben estudiat y conegut, en les nacions més adelantades. Molt hi ha que fer per aqueix costat. Creix de cada día l'us de la carn y la que consumim, tant la del país com l'importada, es generalment dolenta y cara.

L'aviram, els ous, els cunills, els caragols, els torts y altre caça son géneros d'esportació qu'han arribat a obtenir una importancia amb la que no s'havia conatat mai.

També n'ha obtinguda darrerament l'aubercoc, per lo que s'es estés molt el conreu dels aubercocquers, encara que amb cert recel per part dels agricultors, perque ajuets arbres tenen moltes encontrades, morintse la major part abans de donar vertader rendiment; y sobre tot, perque el preu dels aubercocs es estat molt desigual durant els derrers anys, passant d'una cotiçació escepcional de quaranta pessetas el quintar, a un preu mínim de tres o quatre pessetas, que no es de cap manera remunerador. La pruna, amb preferencia la *claudia*, y altres fruites, son exportades en conserva, com l'aubercoc, al estranger; y de fresques s'en remet en an el mercat de Barcelona y a voltes an els del migdia de França, particularment taronges y raim tardá, que dava molt bon rendiment abans de morirse les vinyes.

Es veritat que venturosament atravessám ara una época de relativa prosperitat, deguda, no tant-sols a l'aument gradual de la producció agrícola y a la constant esportació de tota la sobrant a un preu justament remunerador, sino, y podria afegir en gran part, a la moralitat de la classe treballadora; moralitat y sensillés de costums qu'es la causa principal d'haverse trobat l'equilibri que deu existir entre el jornal del treballador y el preu dels aliments. Els pagesos junten an el salari que obtenen del seu treball, el producte de la terra propia, y aixó, unit amb la sobrietat que'ls caracterisa, los dona una vida fácil y exenta d'ambicions mal sanes, y además higiénica y honrada, si la comparám amb la dels obrers dels grans centres manufactureres.

Es clar que aquest ben-estar y aquesta tranquil·litat actual pot esser transitoria y per lo mateix hi ha que treballar y lluitar sens descans pera fer creixer les produccions conegudes, millorant els conreus; y sobre tot, cercar sempre seguit nous mercats per montenir l'esportació dels nostros articles sobrants, dels que tan bona remuneració pot obtenirse.

Tal volta nos falta augmentar un poc la producció industrial, pel millor compliment del fi social; però es, an el meu entendre, de més importancia, assegurar, en quant sia possible, la agrícola.

He procurat donarvos una idea general d'aquesta riquesa mallorquina, per que vos fasséu carrec dels esforços, treballs esments y afanys que passen els sufrits y

pacients pagesos per arribar a abtenir una producció tan variada en un país tan sec y pobre com es el nostre.

No hi manca per sort la justa y natural compensació en llurs sufriments, dolors y angunies. Lluitar y vencer, vull dir, treballar y produir, ja es per sí sol un goig del més intensos y purs de la vida; mes en les produccions del camp hi ha una relació tan amorosa y paternal com en un vertader infantament. Per desgracia no tots podeu fervos carrec de semblant satisfacció y alegria; mes, per presentirla, basta qu'hajeu esperat una sola vegada amb ansia de pare, que de la planta que creix en el recó més ombrívol y arrecerat del jardí, sorgesca la humil floreta engendrada amb la suor del vostro front.—Així es l'amor constant del camp a la terra, que mira sempre com a dolça esposa y a les flors y fruits; que son els fills naturals de tan estreta y espontània unió.

Si hagués de contarvos un a un tots els agradosos quefers de la pagesia y descriure en detall els distints conreus y les variades y entretengudes feines del camp, no acabaria avui. ¡Que n'hi ha de moltes! Anauhi a la pagesia y veureu al comensar la tardor obrir amb l'arada el solc interminable dins l'assaonada tanca, binarla y sembrarhi després el grà y el llegum, deixant el pis esterrosat y tou, y ben cavats els forts y les voreres. Més tart, entrecavar y metgencar els sembrats, pera regarlos al acabarse la primavera y batrerlos quant son ben rostits, cantant, cantant el batedor, a compás del brunzit estrident dels grins y les cigales y del tup-a-tup dels carretons, la cançó popular amb peresosa tonada, llarga, interminable, com el rodar de les mules y les egües per demunt els escampats cavayons de blat de l'era esblancaida. Veureu a l'hivern buidar els clots dins la terra humida, per llavors sembrarhi els arbres: la figuera, l'ametler, l'olivera, el garrover y els fruitals, y les sarments de les vinyes dins les ciqüies o dins les gavetes ben esbandades. Posar an els ceps y an els arbres, politxó o pal pera criarlos ben drets, y per ferlos creixer donarlos fems y cavarlos cada punt. Empeltarlos quant son de bona gruixa y podarlos, estanyadarlos y etsecaiarlos a son degut temps.—Fer auvellons an els llocs aigualosos, trencar la terra, alçar marges an els rosts pera contenirla, y parets per tancar els sementers y les pletes.—Veureu les dones de la pagesia que, sens deixar mai llurs agradoses canturies, al acabar d'espigolor, cullen falagueres les gomoses y aspres ametles, y llavors les dolces figues y al mateix temps les garroves en un vol, y al punt veremen alegres les vinyes esgrogaiades y mig espampolades; y si es any de bon esplet, passen mesos cullint les solades d'oliva rossa pels costers y per les planes.—Veuriu pelar les ametles y fer el bassó amb la trencadora y tirantlo totduna d'un a un; estendre les figues verdes sobre els canyisos, posarles al sol pera secarles y després aplanarles y escaldarles amb esment; trapitjar els reims en el cup y quant el most ha bullit, trascolar el vi novell a les botes del celler; y més tart, al arribar les fredors de l'hivern, trobareu dins l'arrecerada y calenta tafona, els tafoners atrafegats que sens oblidar llurs

coneguts cantars, fan una y altra truiada, per estreure del fruit de l'olivera l'oli daurat.—Escoltareu durant les nits d'estiu el só melangiós del fluviol y el raig festós de les alegres xeremies que sona el pastor pasturant les ovelles pel sementer; el porquer guardant els porcs magres y l'eguer seguint la guarda de bestia de cabreste. Podreu cuidarvos de fer cullir, quant sia madura, la fruita de la temporada, o entretenirvos, si aixó vos agrada més, donant manjar an els porcs grassos, an els mulats, an els cunills, an els coloms y a l'aviram, en cercar els ous de les gallines, munyir les ovelles, formatjar y fer el brossat.—Encara hi ha qualque pagesa qui no ha deixat de fer cap any cuques de seda.—Sense sortir de l'hort trobareu feina per cada dia si voleu ferli produir de totes aquelles castes d'hortalica, llegums y pasturatges que se conren a Mallorca; y si l'afició y el bon gust no hi manca, per entre els fruitals y les verdures de l'hort y pels voltants del casal be hi escauen les flors més belles y variades.

Aqueixa gran diversitat de quefers, encara qu'un poc cansada y enutjosa per l'atragament que du, no deixa de tenir per altra part moltes ventatjes. En primer lloc, aixó fa que hi haja treball apropiat per tothom y que cad'un pugua emplearse en alló que més li agrada; l'homo savi y estudiós pot aplicarhi llurs aptituts especials dedicantse an aquella branca a que tenga més inclinació y, si la seua ciencia es estranya del tot a l'agricultura, encara aquesta li serveix de distracció y de descans al esperit.

L'ignorant en l'art y el rústec pagés en tenen prou seguint les regles practiques conegudes, y fentho com els altres rarament l'esguerren. En les feines del camp se fa l'aprenentatge mentres se treballa amb profit, puix per lo mateix que son tant diverses, n'hi ha de molt fácils, y començant per aquestes se pot estendre l'acció així com augmenta la aptitud.

Un tros de terra, un hortet y fins un jardí basta pera fer l'aprenentatge.

No més se necessita bona voluntat. La vida pagesa, presa amb la constancia y l'amor degut, dona goig, ben estar, cultura y coneixements que produeixen l'equilibri físic y moral de l'homo, y aqueix equilibri es font principalíssima de la força de les nacions y del progrés humá.

D'esser finits y haver renegat del camp aquells que per son naixement y patrimoni venien obligats a viurehi, a fer vida pagesa y a estendre per l'entorn llur benéfica acció, prové en gran part l'atrás de la nostra pagesia y la falta del poderós aglutinant que manté unides amb plé exercici les forces socials; puix com diu molt oportunament el savi bisbe de Vich, d'acort en aquest punt amb En Taine: «devent considerar el propietari sa posició com un benefici que existeix pel bé general del país, te una especie d'obligació de residencia; y l'incumpliment absolut d'aquesta llei social no sols porta la destrucció a la curta o a llarga del propietari particular, sinó que també la descomposició social del país, que va naturalment malmenat quant li falta la direcció, l'exemple, la protecció y el sosteniment

d'aquells qui per sa posició y conseqüents prerogatives venen a esser com les naturals autoritats socials per sa superior categoria.»—«Sobre tot en el nostre país aont l'agricultura, la vida pagesa te una importancia trascendental qu'influeix d'una manera eficaç en la civilisació general y li ha de donar un tó moral, essent la societat pagesa com la societat típica, primitiva, essencial, com lo motlo proporcionat per la naturalesa que, desenrotlantse en majors proporcions, convé que sempre serve la llei armónica de la vida de son gèrmen, la vida patriarcal, que tots els pobles de la terra, cristians y gentils, han considerat respectable y font generosa d'utilíssims sentiments humans» (1).

Precisament, per lo mateix que aquí hi manca casi del tot la vida industrial y la comercial y que en el cas d'esserhi está generalment lligada y dependent de l'agrícola, tenen més qu'en cap altre país del mon primordial importancia les *maisons souches*, les cases pairals, de que parla Le Play y a les que acab de referirme.

El cap de la casa ha d'esser com la Providencia de tots els seus dependents y aussiliars y ha de tenir en compte totes les seues necessitats individuals y de familia mai deu oblidar la dignitat de la naturalesa humana (2).

Aqueix sentiment no está per desgracia prou arrelat en la nostra pagesia, sens que aixó vulga dir que sia del tot desconegut; be m'ho recorda el consell de mon pare a l'hora solemniat de la mort:—«Procurau fer una casa respectable» (va dir) y no mos va comanar que'ns afanyassem pera ferla rica y poderosa.

L'ofici de ric, senyors, imposa moltes obligacions. L'estat com més alt es, obliga a més virtut, y encara que tots siem d'una mateixa naturalesa, així com acceptám les ventatjes de la posició que nos ha tocat en sort, també nos havém d'esforçar en el compliment d'aquelles virtuts propies y corresponents al nostre ofici (2).

Are digaume, desertors del camp y fills de la Ciutat, que arrezerats dins els ombrívols, humits, malsans y trists casals de Palma, teniu les arrels en la pagesia y d'ella vos nodriu amb vida peresosa, inactiva y casi extática, sens produhir una flor de bon aroma, ni fruits que no sien cerverencs y de mala casta; ¿estáu contents y satisfets de voltros mateixos?—

Deia l'any passat mon amic Alomar, que la vostra existencia es com la dels passetjants que cada capvespre acostumen, pacíficament, voltar la murada, esplaianthi una vida de dolç e improductiu repós, y acabant, com un símbol, el passeig en el mateix punt aont l'han començat.—Son generacions que volten a la cinia sense treure una gota d'aigua.

N'Alomar, en aquell día de bona memoria, vos parlava amb amor, entussiasme y delicada poesia d'una Ciutat rejuvenida, de la futura Palma; deixaume a mí fantasiar avui, en mala prosa, una Mallorca ideal, mediterránea y europea. L'Illa daurada y brillant, soleiosa, oriental y somniadora, amorosament abressada per les

(1) Carta citada.

(2) Carta citada.

aigües blavoses, conservant sempre sa personalitat inconfundible y simpática, però tornantse de cada dia més avensada y culta, verament civilisada y universal, sens deixar d'esser ben mallorquina. Llavors podrém dirli la gran ciutat de Mallorca, perquè tota ella formarà un hermós conjunt urbà y rústich al mateix temps, de la que Palma serà el barri més populós, el *boulevard* més artístic y distingit, aont s'arredosseran les principals institucions públiques y els més refinats centres intellectuals.

Figurauvos q'una poderosa corrent eléctrica, creuantse en tots sentits, posa en comunicació, fácil y econòmica, els estrems més llunyans, els que vendrían a esser els arravals més escentrics, sens mancarhi complerts serveis telefònics, tramvies y altres medis de trasmisió. La gent anirà fugint poc a poc del acaramullament mal sá dels centres populosos, mentres les valls y les planes se poblaran, com un ruixat de flors, per entre les atapides arbredes dels prats verdejants, d'agradeses y alegres cases de camp, temples, hostals, castells, fàbriques, magatzems, escoles, gimnassis, hospitals, conservatoris, museus, banys, teatres, cirkols, cabanes y barraques, segóns sien les necessitats, interessos y aficions de les families y de les societats impulsadores y reguladores de la vida regional. Y sens mancabar l'importancia de la riquesa agrícola, base y fonament del nostre caràcter, aprofitantse tots y cad'un de la força eléctrica que per totes bandes se tendrà a má, no sols se perfeccionarán y aumentarán aquelles industries dependents y en certa manera complementaries de l'agricultura, sino que s'en crearán moltes de noves, ja per atendre a les nostres necessitats interiors, ja per aprofitar condicions apropiades pel desenrotlo d'altres destinades a produir articles d'exportació, però fugint sempre d'aquelles malsanes aglomeracions humanes de les grans fàbriques actuals y tornant en gran part an el moralisador y fecont treball del taller escolá. Així vendrán a esser families mixtes d'industria y agricultura, amb vertaderes ventatjes en l'ordre moral y en l'ordre econòmic, forma de vida que sens dupte favoreix la disposició natural d'aquesta terra.

Els obrers y treballadors del camp degudament instruits desde l'infancia, se anirán pulint y educant amb el tracte de les altres classes, y sens deixar d'esser ordenats y econòmics, fent vida de familia, acudirán els dies de vaga, cumplerts els devers religiosos, a gaudir d'aquells artístics entreteniments apropiats a llur condició.

A les hores ja serán fuits dels grans poblats tots els qui no tenguen absoluta precisió de viurehi, y tots aquests germens de cultura y de riquesa espargits per tota la terra la fecundaran amb admirable rapidesa.

La gent acomodada y la rica habitará en cases elegants y espaioses, voltades de jardins, en mig del camp, ocupantse cada un en llurs quefers, els homos dedicats a l'agricultura, a l'industria o an el comerx, a les ciencias o a les arts, y les dones prenent una part activa en els afanys de l'existencia, instruintse més de cada

día y fent agradable y profitosa la vida de familia, a la que quedarà consagrat la major part del temps de vaga, entretenintse amb la música, la poesia, les variades lectures y altres esbarjos de l'esperit. Si aquest aïslament fos absolut, seria anti-social y per lo mateix insostenible; però no hi mancarán de tant en quant visites dels parents y amics, dinars y reunions, que vendrán a interrompre la monotonia y la sequedat de la vida de treball, y sobre tot les eixides dels dies de festa an aquells centres d'art y cultura aont s'hi troba l'estimul pera seguir lluitant amb decisió y alegria y s'hi contreuen les relacions y amistats que son el fonament de noves families.

Serán més nombroses qu'ara les manifestacions de l'art y la ciencia: orfeons, masses corals, orquestes, certámens literaris, exposicions de pintura y d'escultura, representacions dramátiques y conferencies de totes les rames dels coneixements humans s'en trobarán en cada encontrada; y essent més conegudes y estimades les nostres belleses naturals y les artístiques, serán més visitades y festetjades dels de casa y dels forasters que continuament vendrán a admirarles.

Es clar que an aquest ideal, an aquesta aspiració tan borrosament traçada, s'hi ha d'anar per la transformació lenta, per l'evolució persistent y pacífica, començant per abandonar els inactius les molles delícies ciutadanes, emprenent el sant peregrinatge a la nova terra de promisió, sense girar la vista cap enrera, el qui no vulga quedar convertit, com la dona de Lot en estatua de sal.

Y com som un convícut fervoros de la doctrina que predic, un entussiasta y desinteressat amator de la pagesia, desig de tot mon cor, com vos he dit al començar, qu'haja fet avui qualque enamorat nou.

Revelacions de Santa Brígida

Revelació XX

Terrible judici y espantosa condemnaó de una ánima

Vegé una vegada Santa Brígida á Jesucrist airat y que deya : « Jo som lo qui ting el ser per sí mateix sens principi y sens fi ; en mi no hi ha mudansa ni passen días : tot lo temps hagut y que te d'haverhi en lo mon, es pera mi com un moment. Qui a mi'm vèu, vèu en mi totes las cosas y las compren d'un cop. Mes com tu, esposa meva, vius en eix cos mortal y no pots percebre y capir les cosas com si fosses pur esperit, vull que sápigas segons ta pensa un acte de ma justicia. Estant jo sentat en mon tribunal pera judicar, perque tot judici me correspon, vingué un que havia d'esser judicat y mon Pare Etern li digué : « ¡Ay de tu ! mes te valdría no haver nascut ! » No perque al meu Pare li peses d'haverlo criat, sino pera mostrar dóldres d'ell. Jo li vaig dir : « Oh, home, vaig vessar tota ma sang per tu, no hi hagué pena ni amargó que no sufris per tu, y tu no has volgut sofrirne cap. » Lo Esperit Sant digué : « Jo he furgat per entrar en ton

cor y amorosirlo ab lo foch del meu amor, mes lo tens fret com el gèl y dur com la pedra ; siguent axis no hi ha res en tu de lo meu. »

Adverteix, esposa meva, que aquestas tres veus, encar que foren tres no son de tres Deus, sino que, pera que tu ho entengas, cal dirto d'aquesta manera. Tot seguit las tres veus á l'una clamaren : « No se't dona'l regne dels cels. » La Mare de misericordia calla, porque'l reu no era digne de que s'en hi tingués, y tots los Sants á chor clamavan dient : « Justicia divina es que sia desterrat pera sempre mes de ton regne y goitx etern. » Los qui eran al purgatori digueren : « Los torments d'aquí no bastan pera castigar tos pecats ; altres majors te n'esperan ; apartat te veurás de nosaltres. » Tot seguit lo mateix reu digué ab un horrible crit : « ¡Malviatje la materia que'm formá dins lo ventre de ma mare ! » Per segona vegada cridá : « Malahida siga la hora en que s'ajuntá la meva ánima ab lo meu cos, y malehit siga qui'm doná cos y ánima. » Per tercera volta va cridá : « Malehida siga l'hora en que vatx eixir del ventre de ma mare. » Y tot seguit s'oiren tres horribles veus qu'eixian del Infern dient : « Vina ab nosaltres, ánima malehida, ab la furia que corra un riu de metall fos : corra, vina á la mort perpetua, qu'es una vida desventurada y sens fi. » Per segona volta digueren : « Vina, ánima malehida, vuida de tot be á fruir de la nostra malicia, que cap de nosaltres deixarà de donarte part de sa maldat y torment. » Per tercera volta digueren : « Vina, ánima malehida, pesanta com la pedra que s'estimba sense topar ab el single : axis tu baixarás més avall que nosaltres, tant, que no't tens d'aturar fins al fons de tot. »

Y lo Senyor digué á Santa Brígida : « Jo som com un home que te moltas esposas qui al veure que una d'ellas li ha sigut infidel, l'abandona, y tornantsen ab las altres que li permanesqueren fidels, los hi mostra'l seu goig ab dolsas enhorasbonas : aixís Jo he apartat d'aquesta malhaurada ánima la resplandor de ma cara y la misericordia mia, y tornantmen ab mos fidels servents me gaudeixo ab ells. En tant, havent tu oit la caiguda y la desventura d'aquest, malda per servirme ab major sinceritat, porque he usat ab tu de major misericordia. Fuig del mon y de sos perversos desitjos. Per ventura ; vaig admetre una Passió tant cruenta y amarga per la gloria del mon ó porque no podía consumarla mes prompte y fácilmente ? Mol be podía ferho, mes la Divina Justicia aixís ho exigía, y com en tots sos membres l'home había de pecar, aixís Jo també había de satisfacer en tots los del meu cos. Per aixó compadexentse del home la Divinitat amá tan dol-sament á una Verge, que'n prengué d'ella la humanitat á fi de que en aquesta mateixa humanitat satisfés á Deu tota la pena á que l'home estava obligat. De consegüent si per amor vaig pagar Jo tas penas, viu com ho fan mos servents, ab vera humilitat, en tant que de res t'avergonyeixis ni temis sols á Mi. Clou ta boca ab la ferma resolució de no badarla mes pera dir paraula, si aquesta fos la meva voluntat ; no t'entristeixis per lo temporal que mor ó passa, puig Jo puch enriqueir ó empobrir á qui vulla. Per lo tant, esposa meva, posa en mi tota la teva esperansa. »

(Traduit per JOAN LLIMONA.)

ESCENA VI

ELS MATEXOS, MALLA

BIRGIT

(*A Malla que entra*) Vens als punt; are parlavam de tu.

MALLA

(*A Birgit*) De mi? Y qué deyau?

BIRGIT

Si vols que't respongui tens de comensar per tractarme de "tu" com avans.

MALLA

Com vulgui.

BIRGIT

Está be. Are tot just proposava a Karen anar a fer un viatget per aquêts voltants, y ella'm diu que li es impossible porque'l seu marit no ho voldrà.

MALLA

(*Ab ayre amenassant vers la cambra de Tygesen*) Oh! aquest...

KAREN

(*Reprementla*) Malla...!

MALLA

Oh! Ja puch ben parlar are que'ns trovém juntes. Ella prou n'haurá conegut d'altres. (*No podentse aguantar*) Si ho sapiguessis... me mata, aquest home. He arribat a aytal extrem que ja tremolo axis que'l sento. M'estich per allá; no sé qué fer més; ja no'm recordo de res. Soch massa vella, comprens, pera aguantar tot axó. Y si no fos per Karen, que'n faria de dias que ja hauria marxat d'aquesta casa. (*S'asseu y plora*) No tinch pas necessitat d'estarmhi.

KAREN

Malla! (*Se dexa anar sobre'ls seus genolls*)

MALLA

Jo tinch per viure!... Però no puch

quedar contenta dexant sola aquí a Karen. S'hi moriria.

(*Karen está emocionada*)

BIRGIT

Y desde la seva malaltia que ell está axis?

MALLA

Deu meu! "sobre tot" desde la seva malaltia, si. Estava molt malalt, y s'havia de fer tot lo qu'ell volia.

BIRGIT

Ja s'hi devia ben acostumar!

MALLA

Axó fou la nostra desgracia; prou que ho sé. No hauriam tingut de dexarli fer tot lo que volgués.

BIRGIT

Donchs are es l'hora bona de marxar totes dues ab mi pera fer un viatget de tres setmanes.

MALLA

Com, jo també?

BIRGIT

Certament! Fins are li havia demanat a Karen per donarme aquest gust, are li demano per ella matexa.

KAREN

(*Dolsament*) Y en Tygesen?

BIRGIT

També per ell, naturalment, per ell sobre tot. Cóm vols tú que'l teu marit t'agrehexi'ls serveys que no sab apreciar?

MALLA

Quantes vegades no t'he dit jo axó mateix!

BIRGIT

Y si ab aquestes tres setmanes no n'hi hagués prou, a la tornada t'en vindrias a casa nostra; y allavors ja ho veuriam.

KAREN

En Tygesen no's pot quedar tot sol;
no sabrà pas com fersho.

BIRGIT

Déxal que s'hi trobi.

KAREN

Y qué'n treurém d'axó?

BIRGIT

Li farém conéixer que té culpa, y'ns
tindrà de demanar perdó.

KAREN

Demanar perdó? Ell? May de la vida.
De primer se moriria.

MALLA

Está igual que un boig desde allavors;
Deu sab lo que li deu passar.

BIRGIT

Precisament per axó convé dexarlo sol
totseguit.

KAREN

Peró axó fora crudel, Birgit. No, no
pot esser. Pobre home! no sabia que fer
sense nosaltres.

MALLA

Ja estich vegent l'escándol que mourá
tot sol aquí dins. Tot ho farà anar en
renou!

KAREN

Malla!.. Tú no'l conexas el meu marit.
Son els seus nirvis que li ecsitan l'imagi-
nació, y'l fan tornar axis. En el fons, es
un home eccelent.

MALLA

Ell, un home eccelent!.. que mossega
als altres, prou. Que sigui ell o la seva
imaginació, tant se m'en dona, per axó
el mal que fa es sempre'l mateix. Si al
menys conegués tot lo que una fa per ell?
Peró, no; nosaltres fem tot lo que podém,
y quan, per desgracia, no li fem alguna

cosa al seu gust, ens engega a tots els di-
monis del infern.

BIRGIT

Quedém, donchs, que veniu.

KAREN

No. En Tygesen coneix tot lo que fem
per ell; solzament hi há, que ell no sab
tenir paciència. Donchs nosaltres n'hem
de tenir, y som responsables...

MALLA

Responsables, nosaltres? De qué, de les
seves bogeries? Cóm, nosaltres ens esca-
rrassem per ell, y encare som els que'l
mortifiquém! De manera, que si ell po-
gués obligarnos a menjar y a dormir
quan li dongués la gana, y fernos des-
aparéixer tot d'un cop ho faria axis ma-
teix. (*A Birgit*) Oh! tú t'en rius! Tú no
sabs que ha estat mesos y mesos treva-
llant pera tréures d'aquí a Helga y tan-
carla a pensió? Y sabs tot plegat perquè?

BIRGIT

No, perquè?

MALLA

Pera poder disposar de la seva cambra
y poderhi instalar els seus mapes; no pera
res més!

BIRGIT

(*Sorpresa*) Els seus mapes?

MALLA

Si, els seus mapes de Geografia! En té
a dotzenes ab uns bastons groxuts pera
ferlos girar tot voltant! Ja no sabia
ont ficarlos de tants que'n tenia. Fa
poch temps que'ns prengué l'hivernacle,
aquell hivernacle tan bonich que tú ja
sabs. Are vetaquí tot lo que'ns queda:
axó y'l nostre dormitori. Y encare, ja
veus, aquí y tot comensa a véures inva-
dit per la Geografia. D'aquí a un quant
temps ja no tindrem més que'l nostre
dormitori.

KAREN

Oh! axó es lo que vol; ho sé prou be.

MALLA

Sí, que es axó lo que vol, però espero que...

BIRGIT

Dónali, donchs, tota la casa y vinaten ab mi.

MALLA

Oh! quina ditxa si poguessim marxar, y viatjar totes soles, com feyam avans! Qué hi dius, Karen?

KAREN

Si en Tygesen volgués .. Pero ell no ho voldrà de cap manera!

BIRGIT

Tú no tens rahó per ésser tan tossuda...

KAREN

No pot ésser.

MALLA

Es axis ella!

BIRGIT

Y be, ja li aniré a demanar jo matexa.

KAREN

No sabrà de que te les heus. Ell no vol que li parlin de res més que del seu treball.

MALLA

Próvaho una y altra vegada. Al menys sabrém per qué té aquest gran interès en estarse ab nosaltres, ja que may ens ho ha volgut dir.

KAREN

Sí, pero... no pas are... Are desseguida, no.

MALLA

Perqué no desseguida?

BIRGIT

Potser perquè no está encare llest el teu retrat?

KAREN

Si... pero... no, no pas desseguida.

BIRGIT

Está be, ja'ns tornarém a veure.

KAREN

(*Ab llestesa*) Just, ja't vindré a veure. Ont estás?

BIRGIT

Al Gran Hotel; quan vindrás?

KAREN

Hi serás aquesta tarde?

MALLA

Per qué no aquest mati?

KAREN

Es que... Oh! ja ho puch dir després de tot! Es que... espero en Henning que ha de venir d'un moment al altre.

MALLA

Aquest mati?

BIRGIT

Me pensava que ja estava acabat el teu retrat? Com que ja'l vey a envernissat.

KAREN

S'ha de retocar alguna cosa, y per fer-ho... s'havia d'esperar que'l vernis fos sech.

BIRGIT

Quedém que vindrás aquesta tarde!

KAREN

T'ho prometo; vindré. (*S'abrassan*)

MALLA

Mercés per havermhi convidat.

BIRGIT

Y donchs? No es una cosa ben natural?

KAREN

Oh! La Malla en té unes ganes de viatjar!

MALLA

Ben cert! Qué buscas?

BIRGIT

Busco'l meu abrich. Ah! es aquí. (*Malla agafa l'abrich, y va per ajudar a Birgit a posársel*) No, mercès, ja'l duré a la mà. Fa una calor!

KAREN

Déxal estar aquí, ja te'l endurás una altra hora, o si vols, ja te'l faré portar.

BIRGIT

Mercès, t'ho accepto. (*Posa l'abrich sobre d'una cadira*) Adeu.

(*Karen la segueix y torna a entrar després d'una estoneta: se mira al mirall*)

MALLA

Feya molt temps que no haviam tingut una visita tan bona.

KAREN

Oh! també ho crech axis!

MALLA

Cal que'ns en aném. (*Se sent trucar*) Axó no pot seguir d'aquesta manera. (*S'en va cap a la porta*).

KAREN

Es ell!

MALLA

Qui vol dir, ell?

KAREN

En Henning! Qué no has conegut el seu trucar? (*Malla s'en va*)

ESCENA VII

KAREN, HENNING

HENNING

(*Entrant*) Bon dia tingui, benvolguda senyora.

KAREN

Bon dia tingui. Sento molt no haver pogut estar per vosté ahir.

HENNING

Oh! no hi fa res, vaig tenir una altra cosa. Pero, si no es indiscreció, qui es aquesta dona tan hermosa que he trovat al entrar?

KAREN

Vol dir que es hermosa?

HENNING

Hermosíssima; un capet viu... y una elegancia! No es pas d'aquí?

KAREN

No, es d'Odessa; y allà baix seguexen totes les modes franceses. Per altra part, vosté ja la coneix; es la senyora Römer, casada ab aqueix fabricant tan rich.

HENNING

Oh! aquell pobre vell!... Si, en efecte, ja m'en recordo; el vaig veure un dia a Trieste, ont hi visqué molt temps. Tenia una dona molt jove, segons me van dir y... duya una vida molt alegre.

KAREN

(*Irónica*) No necessitava pas alguna cosa «pera divertir-se» ella també?

HENNING

(*També irónich, fent reverencia*) Com vol que sigui?

KAREN

(*Irónica*) No es veritat? Ja sabia jo que vosté pensaria de la mateixa manera!

HENNING

Mercès!... Pero realment, senyora meva, tothom s'ha de divertir de la manera que pugui; es un dret com un altre.

(*Gira'l cavallet, obra una capsa, busca'ls pinzells, agafa la paleta y's posa a pintar. Karen se posa en actitud d'ésser retratada, apoyantse a la taula*).

PERTENECIENTE A LA BIBLIOTECA DE LA UNIVERSIDAD DE MADRID

KAREN

Ah! a propòsit, m'han dit que vosté s'havia divertit molt ahir a la nit!

HENNING

Jo?

KAREN

Sí, al teatre, ab dues jovenetes.

HENNING

Ah!

KAREN

Y's podria saber... qui eren aquexes dues jovenetes?

HENNING

No, impossible. En aquesta mena de coses, la discreció es de rigor.

KAREN

Oh! oh! (*Pronunciant espayades les sílabes*) En aquesta mena de coses...

HENNING

Deu meu! les més ignocentes del mon. Dues jovenetes que també's volen divertir... potser sense permis pera divertir-se, y aquí ho té tot.

KAREN

Peró com gosan anar al teatre?

HENNING

No son pas d'aquí, ningú les coneix. Es tot lo que'n sé.

KAREN

Vosté al menys sabrá com se diuen?

HENNING

Sí, ja ho sé com se diuen, y sé que s'están a l'hôtel... ab els seus pares, ho suposo.

KAREN

Ho «suposa»?

HENNING

Jo no he entrat pas a casa seva.

KAREN

Però'ls ho ha preguntat?

HENNING

Per cortesia, naturalment.

KAREN

Y com es que les va trovar al teatre? Era cuestió d'una cita?

HENNING

Veig que axó li interessa molt. Qui diable li ha anat a explicar tot axó?

KAREN

Aquella senyora que are mateix ha sortit.

HENNING

Ah! es veritat! S'estava en un prosceni, y'ns estigué mirant continuament.

KAREN

De manera que vosté s'estava tan agradablement entretingut ab les dues jovenetes que ni s'hi va ficar; vosté, un pintor! Y no la va conéixer?

HENNING

En bona fe, no la vaig conéixer. Per altra banda, qué trova vosté de particular en que m'hagi divertit aquesta nit?

KAREN

No ha pensat may en casarse, Henning?

HENNING

Y vosté creu que un, casantse, se divertí més que solter?

KAREN

Si no es més divertit, al menys...

HENNING

Al menys...?

KAREN

Nosaltres vivim tan sols per divertir-nos, en últim terme?

HENNING

Peró... jo trevallo!

KAREN

Ja ho sé; sense trevallar no s'arri va ont vosté ha arri vat.

HENNING

Si es tan divertit el trevall! Però no tenim el dret de divertirnos una mica de tant en tant?

KAREN

No'm fassi riure! (*Posantse seriosa*) Y no obstant, axó que vosté'n diu «plaher»...

HENNING

Y qué? (*Petita pausa*) Dispensi, alsí una mica'l cap... Está be, el pit ende vant!... Axis! Mercés!... Però, dispensi, qué deya?

KAREN

Ja no m'en recordo.

HENNING

Si, vosté deya que axó que jo'n dich «plaher»...

KAREN

Ah! si, deya que axó que vosté'n diu «plaher», el pren algunes vegades a des pesa dels altres.

HENNING

Qué vol dir? Ells se divertexen igual que jo.

KAREN

Si, però...

HENNING

Qué?... Vosté sempre s'atura al mitj!

KAREN

Y si'ls altres prenguessin la cosa se riosament...?

HENNING

...y's cremessin les ales?... pitjor per ells.

KAREN

Oh! paraula tonta! Vosté admeterá no obstant que'ls sentiments pugan ésser sincers?

HENNING

Lo trist es precisament que aquêts suposats sentiments...

KAREN

«Suposats»? Vosté no creu que's pot estimar ab sinceritat?

HENNING

No li nego. Al contrari, axó es lo que jo busco; axó tan sols... Però, axó's trova moltes vegades?

KAREN

Oh! si.

HENNING

(*Vegent que Karen ha cambiat de positura*) Posis be; axis... cap enllá; estiguis quieta. (*Silenci*) En el fons, pot ben creure que tinch rahó! Quan veig dos que s'estiman de veres, ho trovo encisador; però quan l'amor desapareix, no hi há més que retirar-se. Donchs allavors comensa'l matrimoni.

KAREN

Vosté no es partidari del matrimoni?

HENNING

Quants n'hi há de matrimonis que si guin verdaders?

KAREN

Qué entén vosté per verdaders? Els matrimonis d'amor?

HENNING

De quins altres vol que li parli?

KAREN

El matrimoni es més que l'amor. L'amor no es més que'l camí que du al matrimoni.

HENNING

Ah! Y després? qué ve després?

ESCENA VIII

ELS MATEXOS, TYGESEN

TYGESEN

(*Entra tot furiós*) Ets tu que m'ho has regirat tot avuy allà dins? (*Se dirigeix a una de les taules del fons*) Qui diable m'ha cambiat tots els meus papers? (*Veu a Henning darrera'l cavallet*) Vosté es aquí? Bon dia! Es vosté qui ha trucat fa una estona?

HENNING

Si.

TYGESEN

(*Al fons de la escena, buscant sempre*) Me creya que ja estava llest.

HENNING

Quan el vernís es sech, encare queda sempre alguna cosa per retocar.

TYGESEN

Ont diable son aquexos papers? Vaig fer el disbarat de dexarlos ahir al vespre sobre'l meu escriptori, y es clar, avuy ja'ls puch buscar!

KAREN

Jo no he tocat res de sobre'l teu escriptori.

TYGESEN

Peró t'haurias de cuydar de que ningú'n toqués cap.

KAREN

Peró si ningú n'ha tocat cap.

TYGESEN

No, es clar, ningú!... Com sempre.

KAREN

(*Mirantse al seu marit*) Pero, Tygesen, perquè t'has posat aquest vestit?

TYGESEN

(*Sempre furiós*) Ja vaig be axis, y per

axó me'l poso. (*A Henning*) Figuris que no he pogut lograr may que'm dexin estar tranquils els meus vestits! Y que a tots els homes casats ens passi lo mateix! Quan ne tinch un axis que m'hi comenso a acostumar, crach! ja desapareix. Ja puch fer, ja puch buscar per tot arreu, es inútil. No, en una casa ont hi ha dones, es d'absoluta necessitat que elles governin sempre. Sort que un vigila, que si no...!

HENNING

Sempre'n tenen una per fer!

TYGESEN

Sempre! Miri, pera tornar a tenir aquest vestit d'estar per casa he tingut de lluitar com un dimoni. Ja l'havia tret dos còps de la cambra dels mals endressos; l'última vegada, fa tres o quatre dias, havian tingut la idea de tallar els forros. Tingui, vegi! axis y tot la vaig conèixer, la bata... Però jo me l'he entornada!

Tinch de demostrar al menys que soch l'amo de les meves coses... Ah! riu vosté; ja ho veurá quan s'hi trovará.

KAREN

En Henning no's vol pas casat!...

TYGESEN

Vosté no's vol casar?

HENNING

No.

TYGESEN

Está be; el felicito.

HENNING

Mercés.

TYGESEN

No n'hi há de qué. Per altra part un home que no tingui per viure, no s'hauria de casar may, com diu Goethe (1).

(1) Aquesta frase, es molt corrent en alguns països del Nort, y s'aplica a propòsit de qualsevol cosa, en recort de les innombrables qüestions sobre les que Goethe havia donat la seva opinió.

HENNING

En bona fè, que no'm recordo que ho digui.

TYGESEN

Jo tampoch!... Però, escolti... Vol dir que no diu en algùn punt que'l matrimoni es una càrrega molt pesada?... Y ell parlava per experieneia.

KAREN

Sigui com sigui, axó no la opinió de tothom. Llegeix a Lewes, llegeix a Georges Elliot, un gran poeta precisament; y ja veurás lo que diuen.

HENNING

Per altra part jo li diria que conech senyores que ajudan al seu marit.

TYGESEN

A pintar, potser?

HENNING

Axó mateix.

TYGESEN

Si vosté'm retreu les escepcions. Les escepcions no provan res. Per altra banda, fisis en que jo no m'oposo pas a la emancipació de les dones. Si aquesta o aquella dona se sent ab aptituts pera esser directora d'una escola, y'l seu marit pera fer de mestre... que s'hi posin; entesos. Pero, allavors, ja no es un matrimoni, es una companyia; es lo que deya en Lewes, es lo que defensava en Georges Elliot.

KAREN

Y'l matrimoni no deu haver de venir a parar en axó?

TYGESEN

Ah! si ho entens axis, hi ha altres medis menys costosos que'l matrimoni. Y ademés, quan se va inventar el matrimoni no's conexia la divisió del trevall. *(Henning riu.)*

KAREN

Cóm t'esplicas!

TYGESEN

Y encare no ho he dit tot; m'en tinch d'anar a dins. Adeussiau. *(Se fica dins de la seva cambra.)*

ESCENA IX

KAREN, HENNING

(Karen s'aparta de la taula ont estava apoyada.)

HENNING

No vol que seguexi la meva feyna, senyora meva? *(Ella no respón.)* Qué li passa? Espero que farà gayre cas de tot lo que s'inventa'l seu marit! Ja sab que ell té propensió a eczagerar les coses!

KAREN

Ja ho sé. Tot sovint té sortides com aquestes; sobretot quan trevalla massa... per lo tant...

HENNING

Perqué té de plorar y callar quan se podria defensar tan bé?

KAREN

No puch més. Sento dins de mi alguna cosa que'm priva de respondre! Sobretot desde fa un quant temps, jo... No, miri, m'estimo més riure. No vull plorar més. Es vergonyós. *(Torna a apoyarse a la taula.)* Li prego que'm dispensi.

HENNING

(Ab una mitja rialla.) Li dono permis pera plorar tan vulgui ab l'ull dret; pero are estich retocant l'ull esquerra, y...

KAREN

Vosté deu tenir formada de mi una opinió molt estranya al veurem riure y plorar axis tot d'un plegat. Pero desde fa un quant temps, veu .. *(Torna a plo-*

rar y dexa'l seu lloch.) No, pot més que jo.

HENNING

Pero, senyora meva?...

KAREN

Qualsevol diria que qui sab lo que tinch! Y no obstant... no tinch res!

HENNING

Procuri distreure'l pensament. Un instant solzament; ja veurá, lo demés se farà tot sol. A veure, busquém alguna cosa que sigui «divertida». No es pas difícil.

KAREN

«Divertida.» No n'hi ha pas gayres de coses que'm divertixin!

HENNING

Y l'istiu, que are torna?

KAREN

Si. Però, còm ho vol arreglar? No hi puch fer més... per axó vull esforsarme!..

HENNING

Escoltim: Figuris que ahir tot contemplant la naturalesa, me van venir unes ganes horribles de viatjar, y m'he determinat a fer un viatjet de quinze dias per aquêts voltants.

KAREN

La senyora que vosté ha vist fa poca estona acaba de dirme lo mateix.

HENNING

Ella?

KAREN

Si. Y busca companyia.

HENNING

Vol dir que jo podria presentarmhi?

KAREN

No. (*Riu.*) Vostés no poden viatjar junts.

HENNING

Perqué vosté tampoch hi vindria?

KAREN

Ja pot pensar que no vindria d'aquí la cosa. Per altra part, ella m'ha convidat a acompanyarla.

HENNING

Allavors, millor que millor. Vosté té necessitat de viatjar una mica. Trovarem fácilmente una quarta persona; mirarem de que sigui un home ben seriós. No trova que fora encantador anarsen axis per dues o tres setmanes a córrer mon?

KAREN

Ben cert...

HENNING

Y donchs! allavors!... Tot depèn de vosté! «Voler.» Veli aquí tot... (*S'en torna cap al retrat*) tot! .. Y are ja's pot alzar, ja estich llest. Vol véurel?

KAREN

No... Si. (*Riu.*)

HENNING

S'en riu? Qué hi que dir are?

KAREN

Lo de sempre; que aquesta que está pintada aquí sembla incomparablement més fresca y més jove que l'original.

HENNING

Y jo, li responch que es vosté, que es ben bè vosté .. potser encare un xich menys jove y un xich menys fresca, y aquí ho té tot.

KAREN

(*Mira per la finestra.*) Té, are passa Birgit!

HENNING

Birgit?... Qui es?...

KAREN

La senyora Römer.

HENNING

(*Mirant per la finestra.*) Ah, si, ja la veig! No li sembla que m'hi puch presentar jo mateix. S'entén... pel viatge.. naturalment? (*Agafa'l barret.*) Ne tinch unes ganes!... Què hi diu vosté?

KAREN

Perquè no?

HENNING

Ja enviaré un home que s'en dugui tot axó. Adeu, senyora meva! Me dispensa que m'en vagi d'aquesta manera?

KAREN

Vagi, vagi; ja surto a véurel! (*Ell s'en va: ella's dirigeix a la finestra y s'adona del abrích.*) Té, ja no he pensat en l'abrích: vaig a agafarlo y ferli portar; mentrestant m'hi pensaré. (*Agafa'l abrích y mira per la finestra.*) No, no l'ha pas atrapat; m'en vaig a dalt per veure com s'ho arregla. (*Riu y corre cap a la escala: l'abrích s'enganxa ab el peu de la taula ont hi ha'ls papers y les pedres, y la fa caure a terra. Karen fa un crit.*)

ESCENA X

KAREN, TYGESEN

TYGESEN

(*Entrant.*) M'ha semblat que sentia .. pero no pot esser! (*S'acosta*) Rediable! si que ho es! (*Veu a Karen agenollada en disposició d'arreglar lo que havia caygut.*) Pero que ets boja...?

KAREN

M'ha succehit ..

TYGESEN

(*Furiós.*) M'ha succehit! .. Y tú creus que aquexes coses succehexen?. S'ha d'esser boig!... Donchs. digas que lo que vols, es que m'en vagi d'aquí...!

KAREN

No... soch jo la que m'en aniré!

TYGESEN

(*Sempre furiós.*) Tú, anarten? Y ont t'en vols anar?

KAREN

Te creus que no sabré ont anar?

TYGESEN

Lo que jo crech es que... farás molt ben fet de dexar estar tranquils els meus assumptes, vetoaqui lo que crech .. No, aquesta obstinació per quedarse aquí y no volersen anar a viure allá dalt!... No pots arribar a comprendre que, si no m'ajudas, al menys m'haurias de dexar en pau y tranquil·litat. La meva feyna du un retrás d'unes quantes setmanes; y tinch una por de no acabarla al temps degut!... Donchs, be; elles han d'inventar cada dia alguna cosa per trastornarmho tot!... Què hi havias de fer are tu aquí?

KAREN

Havia de... (*Plora*)

TYGESEN

Oh! no vull més plors! Dexam estar tranquil...! (*Vegent que Karen segueix arreglant coses de terra*) Dexa estar axó! Ja ho arreglaré jo tot sol!... Per lo que tú'm fa'ias!... (*Ella s'axeca; ell s'agenolla.*)

KAREN

Que't puch ajudar?

TYGESEN

Vesten al diable! Es l'única cosa que't demano!... Oh, aquestes dones!.. No sé com diantre deu haver pogut fer tot axó! (*S'axeca*) Karen!

KAREN

(*S'haria retirat y are torna a acostarse a n'ell.*) Que m'cridas?

TYGESEN

Còm ho has fet axó?

KAREN

Tenia l'abrich sobre'l bras y m'en anava...

TYGESEN

Per qué t'en anavas?

KAREN

Per qué... Perqué necessitas que t'ho digui?

TYGESEN

(Fora de sí.) Si, t'en anavas pera veure marxar en Henning!

KAREN

(Ressentintse.) Tygesen!

TYGESEN

Qué hi havia de fer ell aqui encare avuy?

KAREN

(Plorant y fora de sí.) Hi havia de... t'havia de sentir a tu, home groller y brutal, com .. ho ets sempre. *(Tygesen va per interrompre)* com ho ets sempre que ell ve aqui!

TYGESEN

Y tú, tú t'has tornat boja desde que aquest home té entrada a casa.

KAREN

Oh! axó es massa fort! Jo no les aguantaré més aquestes coses!

TYGESEN

Tu no les aguan...! Está be! Vetaqui una cosa nova!

KAREN

Si, no t'ho havia dit may, però tú en tens la culpa. T'has cregut, porque ho aguantava tot, que't podias permetre qualsevol cosa, que podias fer impune-

ment de la Malla y de mi les teves joguines, fins al devant dels estranys. Donchs, be! no; axó s'ha acabat, s'ha ben acabat!

TYGESEN

Eh! Vesten al diable!

KAREN

Oh! Estigas tranquil, ja m'en aniré!

TYGESEN

Anarten? Abandonar la casa?

KAREN

Axó'm preguntas?

TYGESEN

Que't creus ferme la por? Però, vesten, vesten?

KAREN

(Posantse al devant mateix del seu marit.) Allavors... m'ho dius ben seriosament axó...?

TYGESEN

(Després de pensar un instant.) No, ja ho sabs!... No més te demano que no estiguis seguidament posantme destorbs per tot arreu, y axó es tot.

KAREN

Y are que m'has insultat sense cap mirament... are't creus que tot va be, que tot ha quedat oblidat? Si, eh! donchs t'enganyas, y t'ho repetexo, aquesta vegada t'ho dich molt seriosament. *(S'en va. Silenci.)*

TYGESEN

Peró... Qué vol dir ab axó? Será cert que s'en vol anar? *(Cridant)* Karen! Ont ets? Karen! Qué significa tot axó?... Desde que aquest pintor del diantre va entrar aqui...! Però, no, es impossible!... No obstant ella semblava ben decidida!... Aquí hi há algún embolich! *(Crida aprop de la escala)* Karen! Karen!

KAREN

(Desde dalt.) Me cridas?

TYGESEN

Qué hi fas aquí dalt?

KAREN

Jo? M'arreglo la maleta.

TYGESEN

La maleta? Qué't passa? Esplicat!

KAREN

Ja vinch.

TYGESEN

Ont s'en deurá anar?... Es la primera vegada que sento un neguit axis. (*Karen baixa.*) A veure, me pots explicar qué vol dir tot axó? Ont t'en vols anar? Qué't pensas que jo soch un noy a qui s'ha de fer la por?

KAREN

Oh! t'ho vaig a dir tot! Birgit Römer s'en ha d'anar a fer un viatge per aquêts voltants, y m'ha dit si la volia acompanyar.

TYGESEN

Birgit Römer? Aquella amiga teva que era aquí are no fa gayre? Quina hipòcrita! Però espero que no deus somiar pas...?

KAREN

Es lo que jo li he respost... de bon principi! Però per la manera com tú t'has portat... m'en vaig! Per altra part, tinch molts altres motius pera anarmen!

TYGESEN

M'abandonas?

KAREN

Per unes quantes setmanes, si!

TYGESEN

Com es axó; jo t'ho prohibexo!

KAREN

Oh! que m'ho prohibexis o no m'ho prohibexis...!

TYGESEN

Está bé! Y donchs les lleys, pera que les han fetes? Y la policia? Pert cuydado; no m'aturará pas la idea de promoure un escándol Telegrafiaré per tot arreu perque t'agafin!

KAREN

(*Ironicamente.*) De veres?

TYGESEN

(*També ironicamente.*) De veres!

KAREN

Qué't penses que soch tan tonta pera creurem que la policia pugui privarme d'arreglar la maleta y d'anarmen ont jo vulgui? (*Va per anarsen*)

TYGESEN

Karen! (*Karen s'atura.*)

TYGESEN

(*Mitj conmogut.*) Karen! No tens dret de marxar d'aquesta manera! No ho farás pas! Fora un crim!... Ho feyas solzament pera provarme... per veure si axó... me causaria un disgust?... Be! donchs ho confesso,... Karen.. Axó'm fa... molta pena; y sento que si t'en vas, vaig a esser un desgraciat. Ont me vols fer anar a parar? Jo no tenia pas por de que arriuessis fins a n'aquest punt, Karen! Axó no está bé!... (*Silenci.*) Desde fa un quant temps, no ets tu que has comensat a apartarte de mi? Are, tot ho tires cap al cantó dolent: tú no'm sents, no'm veus, tu vius en un mon diferent del meu T'atrau alguna cosa que jo no sé... alguna cosa... alguna cosa de... la que tu'm parlas com a un estrany; tu... tu no vols... tu't revoltas .. Y té, tal com ets, no tens penediment, ni vergonya... Tu m'acusas a mi, y axó't fa superbiosa. Donchs, be, no't perdono! Ja t'en pots anar! No't recordis de que m'he humiliat fins a demanarte que't quedessis! (*Se fica sobtadament dins de sa cambra.*)

KAREN

(*Surt, se la sent desde la entrada.*) Ell me treu; m'en vaig!

MALLA

(*Desde la entrada.*) Què dius are?

KAREN

(*Allunyantse de mica en mica.*) M'en vaig a arreglar la maleta.

ESCENA XI

MALLA, TYGESEN, DESPRÉS ANA

(*Malla y Tygesen entran al mateix temps a la escena; l'una, pel fons; l'altre ve de la seva cambra d'estudi.*)

MALLA

Què li ha passat?

TYGESEN

Tu en tens la culpa! Y si no ho reculls pas tot aquí mateix, pobre de tu!

MALLA

Jo, arregarho? De cap manera!...

TYGESEN

Què vols dir...?

MALLA

Vull dir que li vaig a parlar ab franquesa una vegada a la vida. M'havia cregut que vosté era un home ben educat! Me pensava que'ls qui escriuen llibres havian de saber millor que ningú lo que es educació. Però veig que vosté es groller y brutal..., com un qualsevulga. Deu guardi a les dones de casarse may ab cap home que escrigui llibres!

TYGESEN

Amen!... Y ets tu, tu de qui he tingut de soportar tots els desvergonyiments, que'm vens a dir axó!

MALLA

Vosté! (*Fa una riallada.*)

TYGESEN

(*Furiós.*) Fuigme del devant!

MALLA

M'en vaig corrents! Però avans d'anar-men, li tinch de dir lo que estava pensant! Are que ja no'm fa cap mica de por, escolti... encare que vosté ja m'hagi dexat mitj morta!

TYGESEN

Mitj morta! Estich vegent que l'altra meytat está encare massa viva!...

MALLA

(*S'en va cap a n'ell*) Que Deu li torni tot lo que'ns ha fet sofrir, a Karen y a mi!... Mala ànima!

TYGESEN

(*Ab una calma afectada.*) Mala ànima, jo? Jo que soch l'home més carinyós del mon,... y que t'ho estich demostrant!

MALLA

Vosté? Descamisat, miserable!... No s'hauria de dir «Tygesen», sino «Tirá».

TYGESEN

Tirá. (*Se posa a riure.*) Perqué no dius Neró, o Enrich vuyté o Barba-Blava? Perqué no dius Pel, aquell rellotger que feya rostir les dones que festejava y se les enduya dins d'un sach com si fos de carbò. (*Torna a riure.*)

MALLA

No sab vosté el mal que m'ha fet?

TYGESEN

(*Ab un riure fals.*) Crech que t'he fet rostir! Vols anar'temen del devant?

MALLA

Si, ja m'en vaig, pero m'en duch a Karen!... Are vosté es a casa seva; esti-gui bo!

TYGESEN

Vesten al diantre!... y que no't vegi may més!

MALLA

Axis ho espero! Adeu! (*Va pera sortir però s'atura aprop de la porta.*) Deu guardi a totes les dones dels homes que escriuen llibres! (*Surt corrents.*)

TYGESEN

(*Corre al darrera d'ella fins a la porta y la crida.*) Y a n'aquells que escriuen llibres, de velles bojes com tu! (*S'en va cap al devant de la escena y s'en torna corrents fins a la entrada: se posa a cridar.*) Y sobretot de dides!... de morfomaniaques!... (*S'en torna al devant.*) Qué diantre! Serà molt que torni! (*Entra a la seva cambra.*)

MALLA

(*Torna a entrar, no veu a ningú y s'en va fins a la porta de la cambra de Tygesen.*) Y sobretot dels que escriuen llibres de Geografia! (*Surt corrents.*)

TYGESEN

(*Torna a entrar y corre cap a la porta.*) Ja m'ho havia pensat que tornaria. (*Aprop de la porta se topa ab Ana.*) També t'en vas tu? Bon viatge! Vesten! arri! Casa lliure! Ah! vos heu cregut que'm dexariau en un conflicte, vosaltres! Y ben enganyats vos trovareu!

ANA

La senyora m'ha dit que li preguntés qué menjariam pera dinar?

TYGESEN

(*Tot estranyat.*) Qué menjariam pera...? Ah! Si! Está bé; no menjarém res!... Dino fora de casa...! Al restaurant!... Cada dia, en Turman m'esplica lo que menja. Vull fer com ell, jo! Menjar tranquilament, ont y quan me dongui la gana!

ANA

No tenim rés pera esmorzar aquest mati; y jo ab poca cosa'n tindria prou!

TYGESEN

Si, tens rahó! Té, aquí tens un duro. Cómprat lo que vulguis?... Y donchs, que't quedas, tu?

ANA

Y perquè no'm tinch de quedar?

TYGESEN

Després de tot, tens rahó! Perqué no t'haurias de quedar? Y cóm es axó? Té, aquí tens un altre duro! Oh! nosaltres ja'ns arreglarém. Y are vull... Ah! a propòsit. Qué vull jo? Are ja puch fer tot lo que vull! Vull sortir! Avuy no trevallo; ja ho faré tot demá! Ah! quina vida tan ditxosa portaré jo aquí! Cap maldecap, cap amohino! Lliure desde'l mati al vespre, tot sol! Y la casa tota sencera pera mi! Aném, vesten tu també, Ana! Diver-teixte! Som lliures, que diable! (*S'en va.*)

FI DEL PRIMER ACTE

D'els cants de la Inquietut

(XI)

*A un lluhir de lluhernes, tú, pàlida. Un somris
vagava per tos llabis; i en el vespral encís
agitava el Misteri ses ales silencioses.*

*En sospirs de perfúm se morien les roses;
en sospirs de perfúm que l'oreig recullia,
com encéns dolorós de la seva agonia.*

*Atravessant la nit, camí de l'aua, Dona,
am punxes d'esberzer te vaig fê una corona
per cenyir-la a ton front, que voltaven estrelles...*

*—Perdó!...—El front inclinares, ben closes les parpelles
al martiri. I la sang va baixar, fil a fil,
roja, per la blancor de ton rostre tranquil,
que sabia somriurer ben dolçament encara...*

*Avidament beguí, avidament!... I, avara,
avui la boca mia guarda encara la sabor
—avui i mentrê aieni!—d'aquella salabor.*

EUGENI ORS.

DISCURS

llegit per en Joan Maragall en l'Ateneu Barcelonés en la sessió inaugural, del present curs

SENYORS:

Quina gloria pera mi haver arribat a seure en aquest lloch y esser el primer d'alsar la veu en l'anyada! Y donchs ¿tant m'estimeu que vos fes goig pera presidir tota la companyia? Jo vull correspondre al vostre amor y a la dignitat qu'ell tot sol me concedia parlantvos del nostre amor comú a la rahó d'esser d'aquesta casa: fentvos l'Elogi de la Paraula.

Diu Raymond Llull: «Tot quant hom pot sentir ab los cinch senys corporals, tot es maravella; mas car hom les coses sovent sent corporalment, per aixó no s'en maravella. Aixó mateix esdevé de totes les coses espirituals que hom pot membrar ó entendre.»

Donchs jo crech que la paraula es la cosa més maravellosa d'aquest mon perque en ella s'abrassen y's confonen tota la maravella corporal y tota la maravella espiritual de la naturalesa.

Sembla que la terra esmersi totes les seves forces en arribar a produhir l'home com a més alt sentit de si mateixa; y que l'home esmersi tota la forsa del seu esser en produhir la paraula.

Mireu l'home silenciós encare, y vos semblará un ésser animal més o menys perfecte que'ls altres. Però poch a poch sas faccions van animantse, un comensament d'expressió illumina'ls seus ulls d'una llum espiritual, sos llavis se mouhen, vibra l'ayre ab una varietat subtil, y aquesta vibració material, materialment percebuda pel sentit, porta en son si aquesta cosa inmaterial desvetlladora del esperit; ¡la idea!

¡Cóm! ¿Sentireu la remor del vent y'l soroll de l'aiga y l'axordament del tró, deixant en vostre esperit una gran vaguetat de sentiment, y n'hi haurá prou ab que un nin menut que's fa sentir no més de molt aprop, diga suaument: Mare, pera que oh! maravella! tot el mon espiritual vibri vivament en el fons de les vostres entranyes? Un subtil moviment del ayre vos fa present la inmensa varietat del mon y alsa en vosaltres el fort pressentiment de l'infinit desconegut.

Oh! quina cosa més sagrada! Diu Sant Joan: «En el principi era la paraula, y la paraula estava en Deu»; y diu que per ella foren fetes totes les coses; y que la paraula's feu carn y habitá en nosaltres. ¡Quin abisme de llum, Deu meu!

Ab quin sant temor, donchs, no hauriam de parlar! Haventhi en la paraula tot lo misteri y tota la llum del mon, hauriam de parlar com encantats, com enlluhernats. Perque no hi ha mot, per infima cosa que'ns representi, que no haja nascut en una llum d'inspiració, que no reflecti quelcóm de la llum infinita que infantá al mon. ¿Cóm podém parlar fredament y en tanta abundancia? Per aixó'ns escoltém els uns als altres comunement ab tanta indiferencia: perque la habitut del massa parlar y del massa sentir nos enterboleix el sentiment de la santitat de la paraula. Hauriam de parlar molt menys y sols per un fort anhel d'espressió: Quan l'esperit s'estremeix de plenitut y las paraulas brollan com las flors en la primavera: una a una, y no pas en totes les branques, sino com a sort d'una branca. Quan una branca ja no pot més de la primavera que té a dintre, entre les fulles abundantes brolla una flor com espressió maravellosa. ¿No veyeu en la plenitut de les plantes l'admiració d'haver florit? Aixis nosaltres quan brolla en nostres llabis la paraula verdadera.

¿No heu sentit may els enamorats com parlan? Semblan uns encantats que no saben lo que's diuen. Fan un parlar tot trencat entre la llum abundant de les mirades y la plenitud del pit bategant. Y aixís les seves paraules son com flors. Perque avans l'amor no parla ¡quin bull de vida en totes les branques del sentit! ¡quin voler dir els ulls... y cuan s'encreuhen ardentes les mirades, quin silenci! ¿No vos haveu trobat may en un bosch molt gran, ab aquella quietut plena de vida que sembla una adoració de tota la terra? Donchs, aixís adoren les ànimes dels enamorats en el brill silenciós de les mirades. Y en brolla per fi una música animada, oh! maravella! una paraula. ¿Quina? Qualsevulla; però com que porta tota l'ànima del terrible silenci que l'ha infantada, sia quina sia, proben de sotjarne el sentit; debades; no arribaren may al fons, y vos espantareu del infinit que porta en les entranyes.

Axis parlen també'ls poetes. Son els enamorats de tot el del mon, y també miren y s'estremeixen molt avans de parlar. Tot ho miran encantats y després se posan febrósos y tancan els ulls y parlan en la febre: llavors diuen alguna paraula creadora y, semblants a Deu en el primer dia del Génesis, del caos ne surt la llum.

Y aixís la paraula del poeta surt ab ritme de só y de llum, ab el ritme únich de a bellesa creadora: aquest es l'encís diví del vers, veritable llenguatge del home.

Diu Emerson: «No ha creat Deu les coses belles, sino que la bellesa es la creadora del Univers.» Y aixís sembla que Deu crea en la paraula inspirada del poeta.

Mes oblidats sovint de la divinitat del mon, y per aparents necessitats de el contingent, menyspreuem el poeta xich o gros que hi ha en cadascú de nosaltres, y parlém interminablement sense inspiració, sense ritme, sense llum, sense música, y nostres paraulas s'escorren insignificants y fadigoses, com planta que's dissipa en fulles innombrables ignorant la maravella de les flors que duu inexpressades en son sí.

Y vosaltres mateixos que sou anomenats sobre tots poetes ¿cuán será qu'entrareu profundament en les vostres ànimes pera no sentir altra cosa que'l ritme diví d'elles al vibrar en l'amor de les coses de la terra? ¿cuán será que menyspreuareu tot altre ritme y no parlareu sino en paraules vives? Llavors sereu escoltats en l'encantament del sentit, y les vostres paraules misterioses crearán la vida veritable, y sereu uns màgichs prodigiosos.

Que jo he vist que cuan parleu oblidats del ritme vuyt de vostra vanitat corruptora y en tota la humilitat de la vostra ànima inspirada, jo he vist a la gent que avans distretament vos escoltavan, enlluminarse d'ulls, inflamarse de galtes, alenar ab les boques més que usualment obertes y somriure beatament entre llàgrimes rendint el cos pera esser son esperit transportat a la divina esfera. He vist mirarse uns ab altres meravellats y ditxosos de veures junts redimits de tota contingencia per l'encantament, que'ls era desconegut, de la absoluta paraula; y repetirsela barbotejant ab veu trencada els uns als altres, y als de més enllá que no la ohian; y de lluny y de més lluny tots els ulls anarse girant enlluminats vers el poeta que parlava en la humilitat de la febre creadora: y en tots els ulls una gratitut amorosa com de criatura a son creador.

Mes are, malhaurats, tot sovint, demun d'un grá d'inspiració sagrada, voleu aixecar edificis de rahó vanitosa, inflant ridiculament els vostres ritmes pera omplirlos de les paraules que neden mortes en les superfícies de les coses; y la gent se cansa de sentir-vos parlar vanament ab música inanimada, y vos tenen per entretinguts maniátichs, y ho sou. Haviau trobat una paraula pera donar llum a tot lo mon, y el vostre baix pruhit per una superficial perfecció y grandesa l'ha voltada d'un boyrós aixám de paraules sense vida que han ofuscat aquella divina llum retornantla a la confusió y a las tenebres.

Aprenghéu a parlar del poble: no del poble vanitós que vos feu al voltant ab les vostres paraules vanes, sino del que's fa en la senzilles de la vida devant de Deu tot sol. Aprenghéu dels pastors y dels mariners.

¡Cuan contemplar uns y altres en silenci la magestat del mon alli hont l'esperit batega ab ritme lliure y gran! ¡Cuanta immensitat han refictat en els ulls, cuanta bellesa de cels blaus y de prats verts y de mars mudant sovint de color com el rostre d'una verge, y de llunas y sols, y de boyres grises y plujes térboles! ¡Cuant vent han sentit llurs orelles y cuantes ritmiques onades, y els trons que s'acostan y s'allunyen, y el bruelar dels bous y crits misteriosos en l'espai! ¡Cuanta flayra d'aiga salada y herba fresca, y com llurs sentits han sigut amorosament tocats per totes les coses pures! Llurs faccions n'están com encantades, y parlan rarament, pero cuan parlen, llurs paraules son plenes de sentit.

Recordo un jorn pel nostre Pireneu a plé mitgdia, que avansavam perduts per les altes soletats: en el desert de pedra onejanta haviam marrat tot cami. y debates interrogávam ab ull inquiet la muda immensitat de les montanyes inmòvils. Sols el vent hi cantava ab interminable crit. De sobte, en el crit del vent sentirem un esquelleig invisible: y nostres ulls astorats, poch fets a aquelles grandeses, tardaren molt en ovirar una eugassada qu'en un clot de rara verdor pexia. Esperansats nos hi encaminarem fins a trobar el pastor ajassat al costat de l'olla fumejanta que'l baylet, de jenolls en terra atentament vigilava. Demanarem cami, y l'home, que era com de pedra, girá'ls ulls en son rostre extátich, alsá lentament el bras signant una vaga dressera, y mogué'ls llavis. En la atronadora maror del vent qu'engolia tota veu, suraven sols dues paraules que'l pastor repetia tossudament: «Aquella canal...» y signava enllá vagament cap amunt de les montanyes. «Aquella canal...» ¡qu'eren belles les dues paraules entre'l vent gravement dites! ¡que plenes de sentit, de poesia! La canal era'l cami, la canal per hon s'escorren les aygues de les neus foses. Y era, no qualsevulla, sino «aquella» canal: aquella qu'ell conexia ben be entre les altres per fesomia certa y propia: era alguna cosa aquella canal, tenia un ánima; era «aquella canal...» Veyeu? Pera mi aixó es parlar.

Recordo una nit a l'altra banda del Pireneu en «aquelles mountines que tån hautes sount» que sortí de la fosca una nena que captava ab veu de fada. Vaig demanarli que'm digués quelcóm en la seva llengua propia, y ella, tota admirada, signá el cel estrellat, y feu no més aixís: «Lis esteles...» y'm semblá que també axó era parlar.

Recordo més recent un cap al tart en una punta de la costa cantábrica hont elsponents son bells. La gent hi venia a veure pondres el sol en el mar. Venian enrahonant, pero en sent allá tothom callava devant del mar que mudava de colors. Vingueren dos homes de mar sileciosos y's plantaren devant de la cosa immensa; y per bona estona l'un al costat del altre callaren. Després l'un sens móures ni girarse al company li digué: «Mira». Y tothom que ho senti mirá endevant veyent cadascú una marávella propia. També alló era parlar: y lo que no es aixís, paraules buydes.

«Aquella canal»... «Lis esteles»... «Mira»... Paraules que duhen un cant á les entranyes. perquè naixen en la palpitació ritmique del Univers. Sols el poble ignoscent pot dirles, y'ls poetes redirles ab ignoscencia més intensa y major cant: ab llum més reveladora, perquè'l poeta es l'home més ignoscent y més sabi de la terra.

Y cuant els poetes sápigán ensenyánsel aquest llenguatge sublim, y fernos oblidar tot altre després d'haverlo oblidat ells mateixos, llavors vindrá'l regne llur, y tots parlarem encantats per la música creadora. Tots parlarem mitg cantant ab veu sortida de la terra de cadascó, menys preuhant l'artifici de llengües convencionals, y cadascú s'en-

endrà no més ab qui s'hagi d'entendre; però quant parli del fons de l'ànima ab amor se farà entendre de tots aquells que en encantament d'amor l'escoltin: perquè en amor succeheix aixó, que mitg entendre una paraula es enténdrela més que enténdrela del tot: y nó hi ha altre llenguatge universal que aquet.

Perqué ¿que vol dir llenguatge universal sinó expressió y comunicació de l'ànima universal? Y si l'ànima universal es la bellesa amorosa que traspua per tota la creació y en cada terra parla per boca dels homes que la terra mateixa s'ha fet en lo seu amorós esforços, l'única expressió universal será, donchs, aquella tant variada com la varietat mateixa de les terres y llurs gents.

Y per ella els homes s'entendrán sols en la armonia natural produhida pel verb amorós de la bellesa creadora, més en ella s'entendrán de debó, en veu y en esperit; mentres que ara la mútua inteligencia de superficials paraules aspres lluny del amor y la bellesa, es un enténdres sens entendres: pensan los homes que s'entenen, y menys s'entenen com més pensan enténdres.

Que si poseu en conversa dos homes de diferents llinatjes y parlant cadascú la llengua propia, podrá molt ben esser que, no entenentse en las cosas més superficiales, puguin, empró, si ab amor arriban á parlarse del fons de les ànimes llurs, trobar en la música ideal de les veus apassionades un só d'armonia, una paraula, en la quina vibrin tots dos per igual: era l'única en que havian de enténdres; y l'ànima universal s'ha manifestat á tots dos per igual en aquella comuna resplandor; en alló sols s'haurán entés, més, ¡quin entendres!

Peró que si aquells dos homes se parlen en una mateixa llengua, be sia perquè l'un tinga apresada la del altre, ja abdós una tercera agena, potser que s'entenguin molt be en les cosas més vanes; més, allí ahont comensi á palpar fundament la vida, allí deixarán d'entendres; porque cada terra comunica á les més substancials paraules dels seus homes un sentit sentimental que no hi ha diccionari que l'espliqui ni gramática que l'ensenyi. Y aixis aquells dos homes dirán una mateixa paraula que sonará igual per fora y creurán haverse entés; més en lo bell fons de les ànimes lo cántich no será pas igual.

Y no es pas la armonia de fora la desitjable, sino la de dintre; que no es pas pel so- roll de les paraules que tots els homes som germans, sino per l'esperit únich que les fa brollar diferents en la varietat misteriosa de la terra.

Y aquell esperit cal cercarlo á través d'aquesta varietat misteriosa, tractant la paraula com cosa sagrada, inviolable, parlant cadascú absant amor la llengua ignoscent del poble en que Deu l'ha posat, donantli en ella son verb creador; parlant sols en plenitud de sentit y puresa d'expressió, y estalviant temerosament el sacrilegi de la paraula artificiosa ó grollera.

Heus aquí, donchs, com al predicar nosaltres la exaltació de les llengües populars, no altra cosa prediquém que'l pur imperi del verb creador, la infinita transformació de la terra en el cel, que es lo més fondo anhel del veritable progrés humà. Y aixis, quan la nostra predicació es motejada de rebel·la, estéril ó regresiva, nosaltres podém somriure als nostres exemichs ab fermesa serena y seguir avant predicant la lley del verb, que es la lley del mon. Perque essent lo mon creat pel verb, ¿qui, sinó'l verb, ha de regir-lo cap al cel? y si'l verb que ompla la creació se manifesta á través de la terra per la paraula del home, que es la suprema expressió de cada terra, ¿quin altre arreglament de las terras pot esser desitjat, si no es aquell asenyalat per la vida expontània dels llengnatjes?

Miréu, donchs, si n'es de santa la nostra causa. Y si ara considerém, com te la seva arrel en lo diví misteri del esser y del devenir, y com es aixís superior á tota altra politica convencional y á tot accident històrich, nos sentirem possehits d'un amor y d'un temor en defensarla, que comunicarán á la nostra lluyta una grandesa y una noblesa purificadores de tot egoisme y rancunia, y menyspreuhadores de tota mesquinesa propia ó agena.

Tinguém ben present que no som pas uns sublevats portant una bandera contra una altra bandera, sinó uns apóstols inflamats en llum divina, que avansém per aclarir las tenebres ab lo foch en que som consumits: que la nostra causa no es sols la causa d'una nacionalitat, no es un plet d'Estats ó una renyina de families, sinó un ideal humá arrelat en l'amor diví que anima bellament al mon.

Un tal ideal enloch pot ser profesat ab més integritat y ab més puresa ensemps que en aquesta casa. Perque en altres llochs nos acoblém per una ó altra acció de la vida en quinas la paraula serveix fins particulars: però aquí la paraula ho es tot: es la nostra acció, 'l nostre medi y 'l nostre fi.

Mirém en quina disposició solém acudirhi á aquesta estada: cadascú deslliurantse de lo massa concret y material del seu ofici pera durne aquí la flor espiritual y cercarhi la d'altres jardins. Que en altres llochs tractarán entre ells de medicina'ls metjes y de lleys els advocats y de llurs fórmules y aplicacions els políténichs, y de llur treball los qui remouhen fecondament la terra ó fan rodar los enginys de la producció y n'escampan la riquesa. Mes aquí'l comerciant cerca á voltes la paraula del poeta, y l'artista escolta al enginyer, y'l metje se deleyta en literaries lectures, y l'advocat y l'agricultor, y tots uns ab altres se troben y s'entenen en la regió serena de la paraula sens altre fi que enriqueirse l'esperit ab el camí de ella, sens altra transcendencia que'l goig fecond d'aquesta obra mutuament creadora.

En aquesta Regió, donchs, la paraula hi pot vibrar ben plena perque's mou á tots els vents de l'esperit; hi pot brollar ben pura perque naix altament per demunt de tots els interesos de lo contingent. Aquí podém parlar ja ab quelcom d'aquell encantament ab que parlen els enamorats y'ls poetes y'l poble ignoscent y tots el qui senten la bella palpitació del verb en el fons de la creació: que parlen poch y en plenitut y puresa; y aixó transportarlo á tots els modos en que aquí la paraula's manifesta.

Y aixís me sembla sentir els discursos ideals que en aquet lloch podrian dirse: que no parlessim may per vanitat ó altre interés que un fort anhel de dir quelcom que l'ànima n'está plena y vol donar ab amor generosament. Me sembla sentir les nostres discusions agenas á tota habilitat y á tota passió enterbolidores, nobles y serenes com platónichs diálechs. Me sembla assistir á lliçons amorosament donades y ávidament apreses, y á lectnres d'aquelles en que'ls més joves s'inician ab fervor en lo gran anhel de l'esperit humá, y'ls vells s'hi mantenen sempre joves. Me sembla sobretot sentir les nostres conversas, que's en lo que jo tinch més fé, y las sento deslliuradas de murmurió y de baixas riallas y de paraulas grolleras, sino que resumeixen tota comunicació d'ideas y sentiments nobles ab l'essencia de la inspiració del moment, de la espontaneitat del tracte intim y de la varietat d'esperits acoblats per l'etzar y la simpatia.

Jo tinch fé sobretot en la conversa, perque es lo modo més natural de comunicació verbal y conté en germe tots los altres. Hi ha en ella una penetració més forta dels esperits que s'hi ponderan y equilibran. Que quan un dels qu'enrahonan té que dir més que'ls altres sobre una cosa, brolla naturalment lo discurs sense la afectació del discurs espectacle, en el que, entre'l qui parla y'ls qui'ns escoltan s'obra com una vall isolado-

ra; que quan en la conversa un es mogut á explicar als altres lo que més sab, y'ls altres callen ó bé interroguen, á fi d'apendre, tornes llissó profitosa com més espontaniament sollicitada, y inoblidable per lo viva; qu'en la conversa son fecondades moltes passades lectures, y'ns estimula á altres de noves; que la discussió hi es menys encarcerada qu'en públich, menys tocada d'amor propi, y més lluminosa y atemperada per les variades sortides de l'un y de l'altre; que'n la conversa, per fi, quan es dignament usada, la paraula hi vola lliure y graciosa ab tota la puresa del seu orige y tota la magestat del seu contingut divi.

Y sinó miréu el qui fou el Verb encarnat com predicá la lley divina conversant sobre els fets vius qu'en son camí li apareixian: aixis doná la divina ensenyansa, y tot l'Evangeli es un sublim seguit de conversas, d'hon, ab espontaneitat santa brollen discursos, lissons ó discussions plens d'aquella llum tant viva. Aixis el verb creador més naturalment se manifesta y actúa.

Ay, amichs meus! femli, donchs, aquí un temple á la paraula, que ab la seva misteriosa forsa creadora á tot trascendirá. Adorém al verb ab l'anhel del imperi de la seva llum, y aquesta adoració tota sola tindrà prou forsa pera transformar el mon, pera crear el mon segons el verb, que es aquell segons nostres desitjos. Bé será més aixó que fer politica, bé será més que conreuhar aquesta ó aquella ciencia, bé será més que procurar riquesa ó exteriors justicies socials: será en totes y aquestas altres coses, influirhi la potencia creadora del verb que anirá fentles á la seva imatge y semblansa espiritual.

Que cadascú vinga aquí, donchs, cantant una cansó, la seva, la flor del seu dia; que cadascú s'entorni cantantla més forta y enriquida ab la armonia de totes les que aquí s'haurán trobat. Y aixis al compareix cada hú de nosaltres al cercle especial de la seva activitat contingent, hi compareixerá ab la canso als llavis. Y ¿sabeu vosaltres la forsa d'un home que arriba ab la cansó als llavis? No hi ha pas res més fort que una cansó; tot ho vens, y davant d'ella tota cosa's doblega, transforma y ilumina. Sols cal saberla treure de ben endintre, y saberla cantar ben enfora. Aquest es l'art del poeta. Y tots ho som de poetes, no mes ens manca adonánsen..

Y ara, á Deu siau, massa he parlat. . Volgut hauria, ja que pera parlarvos en aquest acte me triareu, no haveros dit sino paraulas vivas com donantvos exemple per tot l'any. Mes prou conech que he dit moltes coses vanes; aprofiteu l'haverles escoltades ab paciencia pera desafugirvos de llurs semblantes, y aixis, encara que per contrast, vos hauré donat un bon exemple. Y si alguna paraula viva haveu sentit (que jo sé que alguna n'hi hauré posada, perquè, escrivint aquest discurs, més d'un cop una febre delitosa m'ha fet tremolar lo pols y mos ulls s'han enterbolit), si haveu sentit una paraula viva, una sola... llavors felis jo, felissos vosaltres. A Deu siau.

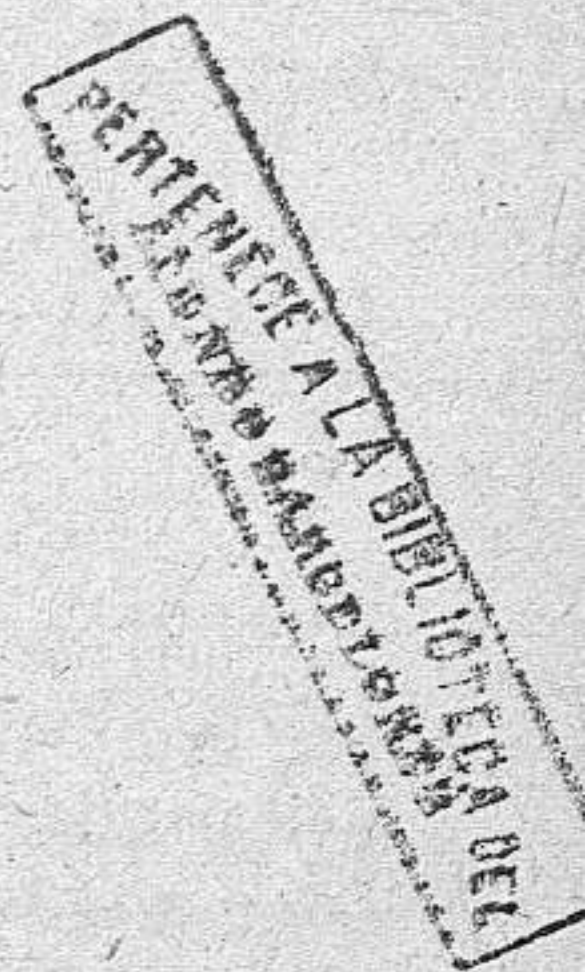
Traducció d'Horaci

Contra'l poeta Mevius

(Épodon-Oda X)

*Ja lliure enhoramala dexa'l port
la nau de Mevius, el prudent poeta.
Austre, remou la tempestat desfeta
y a tort y a dret assótala ben fort.
Que s'alse l'Eure y trastornant la mar
cordas y remes escampe a la ventura;
que esclate l'Aquiló ab igual bravura
que quan sacseja'l trémol alzinar.
Que enloch del trist Orión, en la foscor
no's veja may l'estel de benaurança
ni trobe en las onadas mes bonança
que l'exércit de Grecia triomfador,
quan a la patria retornant festiu,
un cop fou Troya del incendi presa,
Pál-las girá'l furor de sa escomesa
contra la barca d'Oileu impiu.
¡Cóm suharán tos mariners! ¡quants plors
cobart exhalarás, groch de temensa!
Cóm pregarás quan l'ona, removentse,
ta barca, oh Mevius, romperá ab esforç!
Y si per fi en la platja abandonat
restas per ménja dels aucells de presa,
un cabró luxuriós per tal finesa
gustós inmolaré a la tempestat.*

MN. LLUIS GISPERT Y CASELLAS.

Tradicions populars mallorquines

S'aigo, es vent y sa vergonya (1)

Un día aquests tres se toparen, y feren una conversa molt llargaruda.

Com s'hagueren de separar, varen dir:

—Mos hauríem de tornar veure qualque pich.

—Idó mirau, diu s'aigo: a mí sempre'm trobareu a n-es llochs mes baxos.

—Y a mí, diu es vent, sempre es segur trobarme a sa fuia de poll o d'om.

—Y a mí, diu sa vergonya, no hu sé si me trobareu si mos separám, porque qui me pert una vegada, ja no'm torna trobar.

De cóm el rey En Jaume va pendre's castell d'Alaró (2)

¿Quin mallorquí hi ha que no haja vist may, d'aprop o de lluny, *es castell d'Alaró*, aquell puig aguyonat que guayta part demunt ets altres, coronat d'aquell penyalar soberch, altíssim, boyrós, moradench, sublim, com una torre colossal encastellada allá dalt per dominar Mallorca? Aquest penyalar se'n puja milenars de pams tayat a plom per tots es vents fora per sa banda de mestral, que sa cresta terrosa que munta des puig veynat, el tapa y s'estén per tot es tossal, reblert de pins, auzines y altra garriga, fent de peanya y catifa a la *Mare de Deu del Refugi* que just a sa cucuya hi té un santuari venerable, aont pujen es devots y'ls amichs de ses perspectives estupendes y des panorames sublimes.

Idó aquest castell era des moros com vingué'l rey En Jaume; y ja hu crech que'ls ho volgué prendre.

¡Bo estava ell pera dexarlos hi capllevar!

Sobre tot, ja'ls ha investits amb so seu ezcércit pe'sa banda des camí que hi pujen, que no n'hi ha altre.

Es moros, que sempre atalayaven porque massa se veyen s'arruxada demunt, figurantse que'l s'havien de fer seu amb quatre grapades, ja son partíts per avall per avall a capturar-lo.

Es contes els-e sortiren errats. Amb tot y dur tanta de fua, no'l pogueren fer recular una passa; foren ells que varen haver de recular porque no hi savien estar persones nades devant el rey En Jaume y es seu cavall si era per batallar.

Aont les tingueren fort va ésser allá ont comensen es graons de s'escalonada, a mitján coster, d'un rost espantós. Idó per aquella empitada s'enfilava aquell cavall, y hi deixá ses potes senyades, qu'encar ara s'hi coneixen y prou...

Y aquell animalet per amunt y per amunt com un aucell; y el rey En Jaume, espa-

(1) La'm contá mon amich y mestre, D. Tomás Forteza, al cel sia, que la sabia d'una dona de la ciutat de Mallorca.

(2) M'ho contá mon amich coral En Pere Sampol y Ripoll, que com era atlotinoy ja hu sentía contar a tothom per Alaró.

sada vé y espasada va a dreta y a esquerra; y caps de moro a l'ayre, y cossos xapats en creu, y sanch per llarch, que brufava aquelles penyes y s'herbey que s'hi congriava, qu'encara n'está clapat...

Si hi anau, y mirau arreu per devora aquelles potes senyades a sa penya, hi veureu un herbum, molt atepit, capletjat de vermey fosch. Qualsevol alaroner vos dirá qu'alló es de sa sanch des moros.

¿Qué me'n direu? Ell el rey en Jaume aná fentse sempre per amunt y per amunt, y els cristians, ja hu crech, derrera ell; y es moros, es qui no eren bocins o no redolaven rost avall malferits y calcigats des cristians, prengueren escalonada, y per amunt a tancar-se dins es castells; pero'l rey En Jaume els anava tan aprop, que no'ls-e dexá tancar sa porta, y se'n hi entrá amb tots los seus.

Es pobres moros sols se pogueren escapar del rey En Jaume tirantse dalt-a-baix d'aquell penyalar. Per no ferse mal s'hi amollaren amb so cap dins una aufabia.

Figuraivos, en pegar abaix, que s'havien de fer moro y aufabia.

Es bocí més gros no era com s'oreya.

Es salt d'En Fenoy (1)

Y d'aquest *salt* no n'heu sentit parlar?

Si sou d'Alaró, es segur que sí.

Idò això era un alaroner que le deyen *En Fenoy*, s'homo mes agoserat, atrevit, de més coratge y més mal de retgirar que se fos vist may.

Figuraivos que una vegada posá messions que *faría s'uyastre* una hora just a n-es cantell des *penyal de s'orengar*, allá a sa cucuya esglayadora des castell d'Alaró, aont es penyalar reploma, fa barbacana, y si un ahi guayta no veu mes que's fondal aborronador a milenars de pams endins, y sols s'atansen a goytarhi es més acorats. Un que patesca gens de toms de cap no es capaç d'acostarshi deu passes enfora.

Idò a n-es cantell d'aquell abisme En Fenoy posá messions que hi faría s'uyastre una hora seguida.

Dit y fet, se n'hi van ell y es qui li havien posat ses messions; y just a n-es cantell, a n-es buf d'aquey ventet cernut y pessigoyadís que pega a ses galtes de tots es qui hi guayten, en Fenoy posa cap y mans a terra y adressa's cos y ses comes per amunt, més estirat qu'un parpal...

Passa un quart, en passen dos; y En Fenoy, amb so cos y ses comes ben dretes y enreanades, sense bategarse ni vimetjar gens.

Se fan es tres quarts, y en Fenoy lo mateix.

Aquells de ses messions comensaven a estar mal a pler perque eren grossetes, y no volien haberlcs de perdre en vía ninguna.

Anava á cumplirse s'hora, y En Fenoy just una estatua, dret com un fus, *fent s'uyastre* a n-es cantell de s'abisme.

(1) M'ho contá'l meteix amich Sampol que hu sab d'haverho sentit dir milanta vegades per Alaró.

Aquí aquells s'hi acosten, y, moguts del dimoni, li enverguen sempenta; y el pobre Fenoy, ja ho crech, pren cap avall, y, com va esser avaix, romangué fet mil benes.

Es quedada dins es poble una cansó com eco planyent de aqueixa desgracia, que diu:

*Mare de Deu del Refugi,
¿no'l sabéreu amparar
a n-En Fenoy com va caure
p'es penyal de s'orengar?*

La Mare de Deu *ampara* y *guarda* aquells que's *guarden ells meteys* y que no s'en van a *fer s'uyastre* ni coses semblants a llochs tan perillosos.

Seny, seny es lo que afretura.

Cóm es que ses dones tenen més poch cervell que'ls homos (1)

Com el Bon Jesús criava'l mon, que feya'ts homos, s'hi acostava Sant Pere, y li diu:

—Mon Mestre, si voleu que vos ayt, digueuho.

—No hu'guesses dit, respón el Bon Jesús. Vetaquí sa caldera des cervell: posalosne una cuyerada per hom dins es carabassot.

Era una calderassa disforja, plena al raset de such de cervell, nou flamant.

Sant Pere agafa sa cuyera, y tot d'una que'l Bon Jesús acabava de forjar un homo, *zas*, ell ja li encistava sa cuyerada de such de cervell dins sa closca, y tot d'una aquell ja era partit a pensar, pensa qui pensa.

¡Ja hu crech, amb so such de cervell nou de trinca!

Y el Bon Jesús, hala a forjar homos, y Sant Pere, *zas*, una bona cuyerada dins sa closca de cada un.

La primería li donava amb sa cuyera ben plena, y ja hu crech que's such de cervell comensá a ferse avall.

—¿Qué farém, Pere? diu el Bon Jesús. ¿Qué te curtetjará? Te convendría companatjarlo una mica.

Sant Pere pegá ses cuyerades més petites, y encara veníen homos y més homos que demanaven sa cuyeradeta dins sa closca per porer filar.

—Sobre tot, diu Sant Pere, veent alló; será precís companatjarho més encara, si n'hi ha d'haver per tots.

Y aquí l'homo e-hu posa a mitja cuyerada per cap.

A la fi s'acabaren ets homos.

Sant Pere va fer un alé ben llarch.

Peró llavó vengueren ses dones.

Se posa'l Bon Jesús a forjarne y cap a Sant Pere, que s'esclamá:

—¿Y ara? ¿qué es axó?

(1) M'ho contá mon amich coral lo Rt. D. Bartomeu Domenge, Pre., de Manacor, que le hi contavan son pare y sa mare com era atlot.

—¿Que ha d'esser? diu el Bon Jesús. Ses dones, que també les has d'encistar sa cuyerada de such de cervell dins sa closca perque també se'n han de servir per fer ses coses a son endret.

—No hu sé mon Mestre, que mos farém, diu Sant Pere. Ell dins sa caldera ja no més hi ha's solám.

—¡Vaja, vaja! diu el Bon Jesús, a veure si espedeys, y si'n sortím.

—No res, diu Sant Pere, ja sé que faré. Hi posarém aygo com es taverners.

N'hi aboca una partida de gerres, y hu remena ben remenat.

Una mica claret li sortí, pero així metex aná.

Y ja es partit a buydar cuyerades de such de cervell dins es carabassot de ses dones.

Tantes se n'hi presentaren, que fonch a forsa de companatjarlo, que li bastá per totes.

Y d'aquí vé que hi ha homos molt afavorits de such de cervell y altres que no hu son tant, y que ses dones no'n tenen gayre, y encara claret, claret.

Lo que succeeix que n'hi ha que, encara que'n vagen primetjant, se'n servexen des que tenen, molt més que no molts d'homos.

Y axí cadascú que fassa's cap viu, y fora vessa.

Els gigants des puig de Sant Salvador de Felanitx (1)

Diuen qu'un temps e-hi havi gigants demunt *es puig de Sant Salvador*.

Un d'ells una hora baxa se'n pujava a *ses cases*, daxo daxo, y a mitján pujada se sentí cosa dins sa varca. La se despassa de devant, y li cau un *macolí*, y seguí per amunt.

Allá on va caure's macolí, allá romangué, y encar'ara hi es: se diu *es macolí des gigant*.

Com pujau a *Sant Salvador*, el trobau a sa vorera des camí, un poch passat s'*auzina*.

* * *

Y conten també qu'una vegada un gigantet pollastrell devallá a fer quatre passes per bax de Sant Salvador, y m'atna dins una coma un homo qui llaurava de bous, y alló li vengué ben de nou.

¡O quina cosa tan menuda! diu ell.

S'hi acostá, se treu es falderet de devant, y hi posa's bover, es bous y s'arada, y ja s'espitxa per amunt a mostrarho a son pare, més xelest qu'un Pasco.

Com son pare hu va haver vist, va dir a s'*atlot*:

—Mira, tornatenho allá ont e-has trobat, abans de més raons; perque has de sebre qu'axó es un llaurador que amb aquests bous y aquesta arada llaura sa terra, y li fa fer bon fruyt, y axí la gent pot viure. Si no fos p'es llauradors, tots mos moriríem de fam.

Es gigantet se torna posar dins es faldar es llaurador, es bous y s'arada, y les s'en torná allá ont les havia trobats.

Y en la seua vida torná dir rés pus a cap llaurador.

(1) M'ho contaren lo Rt. D. Joan Pou, Vicari, y en Jaume Sureda, seminarista, tots dos d'aquex poble.

Que fan els sembrats per Sant Gregori (1)

Diuen que tiren conseys y que's diuen ells amb ells:

—¿Que vens o romans?

Uns responen:

—Venim.

Y aquests son es qui partexen a espigar, y granen y fan esplet.

Altres responen:

—Romanem.

Y aqueys son es qui no fan res, ni espiguen ni granen ni un fòtil mort.

Si's perdía sa llevor d'aquests tals, m'engana que'ls anyorassen gota es pagessos y es qui no hu son.

¿Ho sabeu ara que es que fan es sembrats per Sant Gregori?

Com es que's campanar de Sineu está una mica decantat

de l'església (2)

Diuen que va esser que's santjuaners un temps no tenien campanar y varen resoldre de dursen es de Sineu un día que vessen es sineuers descuydats.

E-hi anaren un dimegres que tots es sineuers eren an-es *mercat* y aquets males quimeres que les volguessen prendre's campanar.

Es santjuaners anaven tots amb una partida de serros embolicats pé sa cinta, tots fent cordellina; y ben feta que la feyen perque fos ben fòrta, que tot s'era mester.

Sobre tot, ell fermaren, ben fermat es campanar amb aquelles cordes; y ja foren partits de cul-enrera cap a Sant Juan fent corda fent corda...

¿Que me'n direu?

Ell com no tengueren pus serros, diuen:

—¡Ara es s'hora!

Se posen peu envant peu enrera, y a la una a les dues, a les tres, ¡sus!... peguen tirada tots amb tota sa forsa; y tan matex el decantaren a-nes campanar una pasa ó dues de l'església; pero ses cordes se romperen y *pataplum* tots es santjuaners de folondres y de cul, uns demunt es altres y comes al ayre.

Amb tal estabó se'n temeren es sineuers, y es santjuaners e-hu hagueren de donar á ses comes per por de sa por.

De sa culada que pegaren, varen dexar ses anques senyades a sa terra, y encara son coneixedores.

Si anau a Sineu encara les hi veureu.

(1) M'ho contaren mos bons amichs D. Francesch y D. Antoni Salvá, de sa Llapassa, de Lluchmijor.

(2) M'ho contaren a ca'n Dameto de sa Corbera.

Ses aranyes del Bon Jesús (1)

E-hi ha un cuquets, color de plom, com a pinyols d'oliva, que se diuen *aranyes del Bon Jesús*.

Diuen que'l Minyonet Jesús e-hi jugava, y en tocarles amb so ditet, elles, *zas*, s'arrufaven, fent capdellet.

Per axó encara s'arrufen si les toquen, y els es romás es nom d'*aranyetes del Bon Jesús*.

Es cavall de Mahoma (2)

Mahoma tenia un cavall que, sempre que's sol sortia, eguinava.

—Es que saluda's sol, deya Mahoma a n-es seus; que s'ho creyen, però ben molt.

Y era que's gran belitre amagava una ego un tros enfora, y es cavall sentia s'olor, y ja hu crech que amollava un bon enfilay d'eguins.

Y es beneyts des moros may li afinaven la tela perque ells, en sortir es sol, se posen a fer oració amb so cap acabat y sa cara a sa terra, y axí no porien veure sa manganeta de Mahoma.

ANTONI M. ALCOVER, PBRE.

MUSICA

Del concert Forés. — Las festas del centenari de Berlioz. — “La Condemnació de Faust”, d'Héctor Berlioz.

A la llista de les moltes y distingides senyoretas que conreuan ab gran lluhiment l'art del piano (recordem na Carlota Campins, n'Angelina Kolb, na Enriqueta Marcé, na Onia Farga, etc.), deu afegirshi desde are un altre nom, nou estel d'aquexa constelació qu'enllumena l'ambient obscur de la burgesa y menestrala Barcelona.

Y quín bé de Deu de gent de tota mena d'edats, sexes y condicions omplia'l día 21 prop-passat la sala de Novetats pera sentir a la pianista Esperansa Forés, que per primer còp se llensava a buscar la sanció d'un públich tan nombrós com aquell! Si'ns en varem trovar de reunits d'amichs y coneguts! La Redacció de CATALUNYA quasi podriam dir que hi era en pes, y axó que som una bona colla; fins molts companys meus que no acostumo tenir la satisfacció de véurels pels concerts, allí feren cap. Allí hi vaig trovar en una modesta localitat circular a n'en Jaume Bofill, dirigint mirades escrutadores y tendrívoles a un palco en que s'hi aplegava la tertulia d'amichs de don Flaveri, que als intermedis fumavan *sendos vegueros* ab escarni evident de les disposicions legals impreses en uns cartellets; en Llongueras *segundo*, inspirantse al sentir la *Barcarola* de Fauré pera compondre un motiu ornamental pera'l menjador d'en Jordi Franch; aquest, disertant en un intermedi sobre la Esposició d'en Gosé y « La punyalada » d'en Vayreda; l'Alzina y Melis, requerint a tots els amichs pera que li donguessin els majors datos pos-

(1) M'ho contá sa mestressa Margalida Olivér, *Gayana*, de Manacor.

(2) La'm contá mon germá Pere Jusep.

sibles sobre la personalitat psicológica de *sa atloteta* pianista, de quina agraciada figura (com deya *La Veu*) va quedar emprandat; en Vallés, a qui trovarem en un intermedi conversant ab el Dr. Fuster y compartint sos mots d'admiració entre la música de Beethoven y l'Estensió universitaria; en Tallien, qui a propòsit d'haver sigut distingit ab el càrrech de *Chroniqueur* de Romea, disertant sobre Sardou, Aza, D'Annunzio, Vilaregut y Costa-Jordá; l'Aguiló, fitant algún concurrent pera clavarli dentellada (moralment); en Sandiumenge, elegantment assegut en una butaca del mitj de la sala, convertida sa barbeta rossa en centre d'atracció de les mirades dolses de ses vehines a tres metres al vol; y per fi en Segura, el baryton wagneriá, ab qui no's podíia tenir cara de tantes conferencies que havía de celebrar ab músics y empresaris ultimant detalls de les seves contractes pera provincies. Fins en un recó del galliner hi vegerem a nostre ex-redactor en Simón y Brunet, agitant nirviosament un paraygua ab mánech de *crossa* (car estava núvol), y dient pestes, segons ens semblá, de l'ecxecució del *Concert* de Beethoven, perque a la pianista li havía fallat un *trino*. Podéu comptar quina tertulia feyam tots plegats als intermedis! Sols hi trovarem a faltar en Llongueras *primero*, qui hauría amenisat la reunió ab una apología d'en Lekeu, y en Carner; precisament en Carner, el poeta predilecte, y ho sabem de bona tinta, de la pianista! Alguna mala volensa devía haverse cogitat contra d'ell aquella nit.

Y are, qué tinch de fer, parlar de la concertista? de la filla del meu amich Forés, qui va tenir ja fa cinch anys el bon encert de posar a un dels plansons de sa ufanosa brotada en mans d'un mestre del piano tan inteligent com en Malats? No'n parlaré per una rahó que no s'escapará a la perspiciacia dels meus lectors (1); pero sí que parlaré d'en Lamothe, ab qui no tinch feta conexensa de cap mena, y en parlaré pera dir que dirigí d'una manera eccelent l'hermós *Concert « en do menor »* de Beethoven, contribuint notablement a que'l conjunt de la sessió resultés del tot digne.

Molt be, doncs, Esperanseta! D'aquesta feta hem acordat declararte colaboradora honoraria de CATALUNYA, y tots nosaltres, admiradors teus incondicionals. Lo que no m'agradá fou alló de fer els programas en una llengua diferent de la que parléu a casa vostra. No tens por qu'en Rusiñol (A.) te posi *de rodillas*?

Ah! quan donguis un altre concert, dígalí al públich que no's fa axó d'interrompre ab aplaudiments una Sonata de Beethoven.

Y que'm dispensin aquesta vegada'ls meus lectors si'ls he parlat de tot, menys de música.

* * *

No esvahit encare'l ressó de les festes celebrades a Alemanya pera inaugurar el monument a Ricart Wagner en el XX aniversari de sa mort, (2) el mon musical se pre-

(1) Ja sé que molts pensarán que'm podíia ben guardar de fer constar ma conexensa particular ab la familia de n'Esperansa Forés, y aprofitar l'ocasió pera desferme en elogis que havían d'esser ben agrahits, pero entre altres raons hi há la de que'ls mérits de la concertista foren ja en son día sancionats a cumpliment pel públich que assistí a Novetats. — *N. del A.*

(2) Segons les noticies de diferents corresponsals que han presenciat els festivals de Berlín dedicats a Wagner, aquéts darrers han sigut més notables per la cantitat que per la calitat, donchs no ha estat aquesta a l'alsada del objecte commemoratiu. En alguns concerts s'ha donat preterencia al genre de música més oposat al del genial compositor. Servexi axó per recordar als malcontents d'aquí que «a tot arreu tenen frech les oques.»

para a la commemoració d'un altre fet remarcable en la historia de la música, com es el naxement ocorregut fa just un sigle, del que havia d'ésser compositor intel·ligent, crític *anticófobo* y revolucionari sens pietat, en una paraula, del gran músic francès Héctor Berlioz.

Entre les poblacions ont se disposan honors a la memoria del creador de l'escola romàntic-realista en música, hi figura en primer terme, com es natural, la ciutat de París, ont morí Berlioz després d'haverhi viscut gran part de la seva vida.

Son dignes d'esmentar les següents audicions d'obres de Berlioz que's projectan a París durant el present hivern.

Als Concerts del Châtelet el celebrat director M. Edouard Colonne, a qui'l públich barceloní deu'l conexement de la *Sinfonia fantástica* del esmentat autor, donará un cicle complet de les obres de Berlioz. El mateix Colonne dirigirá unes representacions de *Benvenuto Cellini*, ópera en dos actes, la primera que escrigué Berlioz y que no ha sigut representada a París desde que fou estrenada en 1838, no agradant gens a n'aquell públic, y essent reivindicat son mérit més tart pel públic de Weimar.

La Societat de Concerts del Conservatori donará una audició de la Sinfonia dramática *Romeo y Julieta*. A l'Ópera Cómica se representarà la ópera en cinch actes *Els troyans*; y es quasi segur que a l'Ópera s'hi dexará sentir *La presa de Troya*, obra que fou anunciada un còp en nostre Liceu, sense que arrivés a les taules, però que a París han pogut apreciar en diferents temporades.

Tal volta es, responent a la circumstancia del centenari, que l'empresa del nostre Gran Teatre (1) ha pensat que havia arribat l'hora de que vegessin sobre les taules alguna obra escénica d'aquell autor francès que, ab tot lo que diguin sos detractors, té al menys el mérit d'haver marcat nous camins a la composició musical, y fins a la ideya mare de la mateixa. Posats a triar, no s'ha anat pas a buscar una de les menys celebrades obres de Berlioz, ja que's tracta de la famosa llegenda dramática *La Condemnació de Faust*, en quatre parts y un epílech, doncs llegenda es, y no ópera, encare que posteriorment hagi sigut arreglada pera donarne representacions escéniques.

La Damnation de Faust se doná a conéixer per primera vegada a l'Opera Cómica de París a 6 de Desembre de 1846, havent sigut rebuda ab fredor per part del públic en general, y promovent grans discussions entre'ls intel·ligents, massa partidaris uns dels vells procediments, y admiradors, tal volta en eccés, la minoría, del hardit revolucionari. A pesar d'aquexa mena de fracás, l'obra obtingué sanció favorable a Viena, just vint anys més tart, o sia en 6 de Desembre de 1866 en que fou ecxecutada a la Sala de Redoutes d'aquella ciutat.

Com ja pot suposarse, el Faust *condemnat* per Berlioz no es altre que'l conegut personatge de la llegenda alemanya, y que ha servit de tema pera obres musicals, además d'aquell músic francès, a Liszt, Gounod, Wagner y Boito.

Essent tant conegut com es ja'l poema goethiá al qual serví de base la célebre llegenda, ens concretarém a donar una ideya esquemática del poema posat en música per Berlioz, y en quina lletra colaboraren, ab el propi músic, Gérard y Gandonnière.

(1) Parlo del Gran Teatre del Liceu, no del *Gran Teatre Onofri*.

Heus aquí's títuls que, obehint alguns d'ells al seu temperament romàntic y fantasiós, posá Berlioz a les diferents escenes de la celebrada llegenda.

PRIMERA PART.—*Les planures d' Hungria*. Pastoral.—Ronda de camperols.—Marxa húngara.

SEGONA PART.—*Faust en son laborator*. (Fuga instrumental).—Himne de la festa de Pasqua.—Chor de bevedors a Leipzig. Cansó de Brander. Cansó de Mefistófeles.—*Bosquets y verdisses a les vores del Elba*.—Somni de Faust. Chor de sílfides y follets. Dansa de sílfides.—Chor de soldats.—Cansó llatina d'estudiants.

TERCERA PART.—Retreta militar.—*Faust en la cambra de Margarida*.—El Rey de Thulé (cansó gòtica).—*Mefistófeles devant de la casa de Margarida* (evocació).—Dansa de follets.—Serenata de Mefistófeles.—Final (duo, tercet y chor).

QUARTA PART.—*Margarida sola*. Chor de soldats y retreta.—*Boschs y grutes*.—Invocació a la natura.—Recitat de Mefistófeles.—Cassadors al lluny.—Faust y Mefistófeles.—*Pandemonium*.—Chor infernal.

EPÍLECH.—*A la terra y al cel*. (Recitat a sis veus).—Chor d'esperits celestials.—Apoteosis de Margarida.

Nostre públich, ja conexedor d'algunes obres de Berlioz, ha sentit també ecxecutar en concerts diferents fragments dels més aplaudits de la *Damnació*; recordém la *Marxa húngara*, les danses de *sílfides* y de *follets*, la *invocació a la natura*. Ab aquêts antecedents, favorables per cert, el recort del *Faust* de Goethe, la lectura al cartell dels noms dels artistes encarregats de les respectives parts, y l'enumeració que acabém de fer de les escenes del poema, nostres lectors tenen ja l'argument, *reparto* y explicació de l'*ópera*, sense necessitat de gastarse els reglamentaris deu céntims a la porta del Liceu.

R. MONTANER.

ACTUALITATS

XAFARRANXO INTERNACIONAL Á PALENCIA. — A Palencia hi arribà una comitiva de russos ab algunas donas. A la nit, mentres els bons russos dormian, una partida de bohemis francesos y hongriachs els robaren diner y robas, y s'endugueren dugas noyas russas (1). — Oh Palencia, Cosmópolis nova! tu tindrás metropolitans, revistas teosóficas, tupinambas, colonias anarquistas y globos Dumont! L'ànima de l'Unamuno fá ballarugas. La gran planura fá quelcóm com l'iniciació d'un panteig. Comensa la Espanya Nova. Una boyra septentrional se desfá en rosada salutifera sobre'ls camps bruns y desolats.

DIFERENTES MANERAS DE CERCAR AL COMTE ARNAU. — En †F. Soler (S. Pitarra) ó millor dit en S. Pitarra (F. Soler), autor de singlots y altres cosas ofenosas, cercá al Comte Arnau com qui cerca caragols, ço es ab un fanalet de *candileja*, y un cistell sota el bras, d'aquells que s'hi posan pansas y figas. — En †A. de Pagés de Puig, ab una gran falla sinistra, encesa demunt de la cabellera byronianament esparsa, ab crits espaventables y juraments infernals feya retrunyar els cimals y las valls, destorbant sabbats, esverant duchs, olivas, mussols. — En Joan Maragall, una nit, en son laboratori, trová en un pergami d'Arnau de Vilanova la fórmula d'evocació del Comte Arnau; la digué fent tres cercles en l'ayre ab un tió encés, y li fou revelat el simbol, y li aparegué'l Comte voltat de flamas, y després d'haver revelat las trascendencias occultas, s'en torná al infern, ahont crema aprop de Nietzsche. — En R. Serra y Pagés el cerca en fervorós romiatje. Camina que caminarás, lluny, lluny, veu

(1) Telegrama del Bruşi de la tarda del 22 d'Octubre de 1903.

un llumet blau. Truca. — ¡ Bona nit! Sa-beu hont viu el Compte Arnau? — En una fondalada molt llunya, molt llunya! No hi anessiu pas! — Y camina que caminarás sempre en cerca dels llumets blaus de las casas llunyanas...

LA CORRANDA D'EN TONI HOMAR. — Voliam ferla, mes ¡qué dir del simpátich, barbaixent, entussiasta Homar, lleuger com un isart, y's llença generosament als homes y las cosas! — Si no es una afirmació (respectém la seua modestia) es la adhesió, l'adjectivitat de totas las afirmacions. En Toni saltirona en totas direccions joyós com un vedell. Y per aquesta gran simpatia qu'exhala en vers tot, roba els cors, y aixis tots sos amichs diuhen la corranda malloiquina:

En Toni es el meu amor,
en Toni es qui'm regositja;
de las quatre parts del cor
en Toni en té tres y mitja.

L'ORS AMORÓS. — Va en aqueix número una amorosa del jove advocat E. Ors. — Amorosa! Y aixó que l'Ors es home de mals sentiments, un assessi *nonchalant*. Car travessa els cors ab glavis de sarcasme. Aixis, si veu a un barbut diu ab tó sardónich: — Vosté te barba. — Y fá un geste. Y aquell home queda mort. Al dia següent els parents, els amichs, l'aymada del barbut veuhen l'ombra de la victima, la mera apariencia, ab la mateixa ermilla, el mateix bolet, el mateix llas de corbata. Amichs, parents, aymada, creuhen que alló es la realitat, y parlan al espectre. Mes l'espectre respón ab una veu vaga y llunyana. Y s'esblayma, y's fon lentament *cual gota de agua que seca el ardor canicular*.

A N'EN GABRIEL ALOMAR. — Heus

aquí, Amich, que vos han fet suplent segon de Mantenedor del Consistori dels Jochs Florals de 1904. — Amich, aqueix es un alt honor al qual pochs mortals arriuan. Alegreuvos, regositjeuvos y alabeu al Senyor, qu'ab aytal distinció os ha benehit a Vos, y a las géneras qu'eixirán de Vos, y a la vostra demora y als

vostres camps, y als vostres animals doméstichs. — Si sou bon atlot, y estudiiau la llissó, y no us feu tacas, un altre any arrivareu a suplent primer de Mantenedor del Consistori dels Jochs florals de 1905 (en el qual será President D. J. Staransa, y judicará las composicions musicals la acreditada orquesta *Noys d'Olesa*).

PREMPSA

ILUSTRACIÓ CATALANA. — Publica aquesta hermosa poesia de Mossen M. Costa y Llobera dedicada à la *Capella de Manacor*.

Prou per bella era tinguda
la nostra *Roqueta* en flor;
però Mallorca era muda,
sense esperit, sense cor.

De ses glories oblidada,
trobant vil lo seu parlar,
del propi sér renegada,
¿quin cor podia mostrar?

Ja no tenia son poble
conciencia de sí mateix,
confós com a rama innoble
dins les rames del gran feix.

Quan més axò succehia,
uns poetes somniadors
del esperit que's perdía
conceberen les amors.

Y cantaren ells, cantaren
en la llengua maternal;
y tanta forsa hi cobraren,
qu'atenyian l'ideal.

¡*Patria!* deyan en tons varis
los trobadors mallorquins;
però'ls cantars solitaris
se perdian mar endins.

Sols l'eco de puigs y còves
los anava responent,
qu'a les altes cansons noves
no hi responia la gent.

La terra be armonisava
ab lo seu art renascut;
però'l poble encar estava
per aqueix art sort y mut...

¡Ara nó! Mallorca bella
ja cobra veu, ja te cor;
y sa veu ets tu, *Capella,*
Capella de Manacor!

Tu qu'en sa llengua't glorias,
tu que reculls tot arreu
del terrer les harmonies,
be pots dir que n'ets la veu.

Si de l'alta Catalunya
rebs lo cant inspirador,
gens del teu geni t'allunya:
¡d'allà surt nostra avior!

Y rès a un poble declara
son veritable esperit
com aprendre de sa mare
cansons ab que fou nodrit.

Cànta, donchs, pel pla y la serra,
Capella de Manacor,
qu'a ton cant la nostra terra
ha de treure nova flor.

La flor, aquí tan perdida,
d'un ideal colectiu,
ab qu'una rassa abatuda
s'aplega, s'alsa, reviu...

Canta, donchs; arreu despèrta
la llevar qu'ha de brostar.
Poble que'l seu cant acerta
s'arriba á transfigurar!

LA ALMUDAINA.—Dona com a *avant-goût* del nou llibre del distingit poeta M. S. Oliver el següent fragment: *La literatura en Mallorca*.

«Alcover, durante toda esta década, ha afirmado su influencia y prestigio. En las tertulias dominicales de su casa se han ido reuniendo los viejos elementos y los que empezaban á despuntar. Escritores, poetas, artistas, cuantos hombres de mérito han pasado por Mallorca ó han residido en ella, acudieron á este pequeño *salón*, exclusivamente masculino. Frates y Carnicer, Estelrich y Costa, Obrador y Aguiló (Estanislao), Pedro Orlandis y Gabriel Alomar, Antonio Noguera, Juan Torrendell y Félix Escalas, los presbiteros Antonio María Alcover, Mateo Rotger y Bernardo Matas; monseñor Campins, antes de ser preconizado Obispo de Mallorca, y muchos otros, más ó menos asiduos y constantes, constituyeron la base de este «*parnasillo*» en el cual, entre burlas y veras, sin énfasis ni aparato alguno, brotaron obras de importancia y germinaron proyectos de verdadera trascendencia para el progreso espiritual de Mallorca. No hubo en todo este tiempo huésped distinguido que no lo frecuentara: el gobernador Alvarez Seix; El P. Conrado Muiñoz; otro agustino lleno de encanto, de talento y de simpatía ó sea el P. Restituto del Va-

lle; el originalísimo Santiago Rusiñol, el arquitecto Gaudi, Rubió y Lluch, Massó y Torréns, Amengual...

Puede decirse que este grupo y el de *Beethoven* (sala musical organizada por Antonio Noguera con la concurrencia de casi todos los elementos jóvenes de la tertulia de Alcover) transformado ahora en sociedad de Conciertos, tomaron sobre sí la carga patriótica de «hacer los honores de la Isla» á cuanto viajero ilustrado y distinguido llegaba á nuestra ciudad. La exacerbación del sentimiento local que en todos los tonos y formas ha sido reprochada á este grupo como «medieval y regresiva», ha evitado la consumación de mil desaires, ha mantenido viva y despierta la comunicación con el mundo continental y la confraternidad artística con todos los centros de España; y sobre todo ha llenado de una manera decorosa los deberes de la hospitalidad. Se ha dado el caso de esta antinomia: que aquellos á quienes se suponía atacados de un *localismo* cerrado y hostil, «propio del siglo XIII», son los que más se han afanado en atraer, recibir y cumplimentar según las exigencias del siglo XX á los que venían de fuera: de Madrid, de París, de Valencia, de Barcelona, sin que hasta ahora se tenga noticia de la existencia de otros núcleos más amplios y universalistas que se hayan encargado de la tarea ó hayan tenido la suerte de provocar otras visitas que las de respetables *croupiers* y toreros.

Durante esta época, como decía, el talento poético y literario de Juan Alcover ha tomado su definitiva consistencia y ha llegado á un apogeo de inspiración superior á la maestría de antes. Ejemplo de esta inspiración es la pieza titulada *Beethoven*, aparte de otras que figuran en la colección última, editada en Barcelona bajo el titu-

lo de *Meteoros*. Jamás habían volado tan arriba los versos de Juan Alcover, ni ha producido nada de poesía lírica pura que los aventaje en profundidad de conceptos, en alta elocuencia ni en patética gravedad. Todo aquello se sale por sí solo de una población de sesenta mil almas. Revela un temperamento de artista superior y al propio tiempo resume su concepto del gran arte y del gran genio, víctima de la fiebre de las estupendas revelaciones, ensangrentado por las garras del águila que lo suspende y transporta á las regiones supremas. De esta manera de sentir y concebir el genio, el genio altísimo y en la verdadera acepción de la palabra, no recordamos en España casi ningún ejemplo poético. Hay que acudir á tales ó cuales páginas de Menéndez y Pelayo y buscar en su prosa caldeada ó hirviente el entusiasmo y la elevación que nuestra poesía no suele expresar por lo grande y universal, tan hiperbólica como es en lo secundario y falsamente nacionalista.

En esta segunda etapa ha sido también nuestro poeta más pródigo en el empleo de la lengua catalana, en los dos aspectos de versificador y de orador. Parece que al llegar á la tarde de la existencia ha sentido la nostalgia de un amor antiguo, prohibido ó no gozado: aquella última inclinación de la cual, con profunda verdad, pudo decir un poeta elegíaco:

Sæpe venit magno fænore tardus amor

Diriase que Alcover, harto ya de una vida militante, no por conversión, ni por despecho, ni por desengaño, sino como quien busca el retiro del paterno feudo, desea entregar el caudal postrero de su vena al habla nativa, ofrecerle todo el crepúsculo vespertino. El mismo lo ha dicho, con expre-

sión inefable, refiriéndose á sus primeras preferencias por el castellano:

Si una llengua fou ma Líia,
L'altra serà ma Raquel.

La simbólica Raquel tendrá mucho que agradecerle, sin duda, por lo que hemos saboreado ya de esta especie de *Vita nuova* del poeta: deliciosas miniaturas, exquisitas intimidades tan penetrantes y henchidas de lágrimas como el inolvidable:

Faune mutilat,
brollador aixut;
jardi desolat
de ma joventud...

y, sobre todo y por encima de todo, *La Balanguera*. No se qué hay en esta poesía de verdaderamente emocional que desde su primera audición la he reputado como el momento de gran poeta que ha tenido Alcover en toda su vida. Y no por la magnitud del asunto ni por el enfatismo ó la importancia que el autor haya cifrado en ese «juguete», sino porque ha resultado así, acaso en virtud de las secretas concomitancias de asunto é idioma. Esa *Balanguera* misteriosa que hila tranquilamente el hilo de la existencia, no es ninguna de las Parcas antiguas, sino la campesina octogenaria, arrugada y fibrosa como el tronco de la parrá á cuya sombra se guarece, que encontramos á la entrada de las aldeas mallorquinas. Indiferente, sin concupiscencias ni desesperaciones, saca su hilo, siempre igual y monótono. Hay en ella como una encarnación de la especie, de la raza, que absorbe lo individual y transitorio y á cuya existencia perdurable cooperan la muerte y la vida:

Quant la parella vé de nocés
ja veu y conta sos minyons;
veu com devallen á les foses

els qui are viuen d' ilusions,
els qui á la plasa de la vila
surten á riure y á cantar;
«la Balanguera fila, fila,
la Balanguera filará.»

La visión simultánea de lo presente y lo futuro (genuina función del *vate* en el sentido directo y etimológico de la palabra), el hondo sentido de resignación y esperanza que palpita en estas estrofas, la emoción que comunica el escalofrío y humedece los ojos; todo, recuerda y emula en la felicísima poesía de Alcover, lo mejor de la noble inspiración de Schiller y de las vagas profundas vibraciones de *La Campana*. Ese poder de emoción que llega hasta el escalofrío, confieso que me lo ha hecho sentir en dicha composición de un modo absoluto y superior al de sus más admirables poesías castellanas, en las cuales bien por su índole narrativa y donosa algunas veces, bien por la compostura y aliño del autor—que teme caer en espasmos afectados,—no alcanza á esa plenitud de la exaltación espiritual. Como orador, sí, nos tenía Alcover acostumbrados á ella. Su fisonomía no resultaría completa ni exacta, si dejase de incluirle en el catálogo de los más legítimos y poderosos oradores que he oído no en Palma, en todos lados, en absoluto. Para mí, su más culminante excelencia es esta: la de ser un orador en el verdadero sentido de la palabra. Por encima de sus dotes de escritor y de sus facultades de poeta, con ser tan valiosas y eminentes, descuella y triunfa su don de elocuencia en el sentido moderno, vigoroso y real. No en vanos atavíos ni en floridas parrafadas se desata esa elocuencia. Nada tiene del magnífico y ampuloso ni del meliflúo *demodé*. Vigor, precisión, elegancia y, sobre todo, fuego comunicativo, vibración de todo el ser que atestigua

y corrobora la sinceridad de las palabras; tal es la impresión que han dejado siempre sus más notables peroraciones políticas, sociales ó simplemente académicas. Parece que la frase brota de sus labios con cierta violencia propia del esfuerzo mental de quien, antes de hablar, piensa; á modo de la llama que prende en leña verde, penosamente al principio, pero después con crepitaciones furiosas. Mucho se ha hablado sobre el método de los oradores: unos componen sus discursos desde la primera palabra á la última, otros simplemente el armazón ó los párrafos esenciales, dejando á la facundia del momento la forma y el enlace total. Sin embargo, el punto principal estriba en que compuesta ó no, preparada, ó no, improvisada ó no, la oración no tome aspectos de *recitación* indigesta y afectada, convirtiéndose, por el contrario, en inspiración súbita. Y esto es lo que consigue Alcover, muy al revés de otros que, teniendo vena copiosa de improvisadores, sueltan el caño, y si uno no los estuviese viendo y mirando á la cara, parecería que leen en un manual de *Trozos escogidos*.

Desde la misma fecha en que quedó interrumpido ó como terminado este trabajo, Miguel Costa ha dado pruebas de una fecundidad inusitada entre los escritores mallorquines. Durante este tiempo han aparecido sus *Líricas* castellanas, sus tres poemas. *Del agre de la terra* y el volumen *Tadicions y fantasies*. Ha concurrido asiduamente á los Juegos Florales de Barcelona y, obtenidos los tres premios reglamentarios, fué proclamado Maestro en Gay Saber en 1902. Prescindiendo de las *Líricas*—que llevan un excelente prólogo del P. Restituto del Valle—por haber hablado de ellas, algo debe decirse de los dos últimos libros, en los cua-

les prevalece la tendencia épica ó narrativa sobre el antiguo y genial lirismo de nuestro poeta. La misma inspiración y fantasía de la primera época resplandecen en los fragmentos subjetivos de su obra posterior. La introducción de *La gerreta del catiu*, por ejemplo, es una preciosidad. Algún episodio geórgico ó idílico como *La tosa* (el trasquileo) del mismo poema, saben á cosa vivida y directamente expresada y hacen soñar en la futura *Mireio* de Mallorca. La *Cançó dels urxellés* de la leyenda del *Castell del Rey*, tiene toda la doble intención y la iracundia de un antiguo sirventesio político. En *La Cambra de la Senyora*, de la misma leyenda, aparece una verdadera intuición de lo caballeresco en su forma más ideal y pura, á lo Tennyson, á lo Wagner; aquella Elisenda muerta, tendida sobre el esquife, con la cabellera suelta sobre las olas parece *the lily of Astolat*, del delicadísimo poeta inglés. Resiéntense, sin embargo, estos poemas de una fidelidad demasiado escrupulosa en la narración, como si el autor tuviera miedo de proceder alguna vez *per saltum* ó dejar algo sobrentendido. Los sentimientos, la intriga humana y el carácter adolecen, en otras ocasiones, de candorosos y rectilíneos, mejor dicho, de abstractos ó inventados. Por su fortuna, la vida de Costa no le ofrece gran material de observación: el armiño no puede escribir ni siquiera observar como la zorra. Su carácter benévolo, su existencia de amor á Dios y de amistades plácidas, su misma práctica de un sacerdocio más entregado á la oración que al combate y á la predicación mucho más que al confesonario, aléjanle naturalmente de asuntos en que las complejidades de la pasión y la vida lo son todo. Mejor cuadra á su pluma la narración de leyendas ya elaboradas y

cuajadas por la conciencia popular, que la invención épica propiamente dicha. Por esto mismo considero superiores las más importantes de la colección de *Traditions y fantasies*, ó aquellas otras de este libro que fantasean sobre el misterio de un nombre geográfico ó interpretan una vaga reminiscencia. Ejemplo de las primeras son: *L'era de Escorca* ó *la Mata escrita*; y de las segundas *Les dones d'aigua*, *La ribera de Cantan y Dormen* y *Na Ruixa-Mantells*.—Aquí reaparece el poeta con todo su encantador prestigio, como reaparece con su fuerza hiperbólica y de magnificación en *L'antich profeta vivent* y en *La deixa del geni grech*, alumbrada la primera todavía por la gran antorcha de Víctor Hugo y las terribles imágenes de los libros proféticos, y revelando la segunda el sedimento reposado y bienhechor del insigne Leconte de Lisle. *La deixa del geni grech* es una directa derivación mallorquina de *Les poèmes antiques* y ofrece la singularidad de reintegrar (acaso por primera vez desde la restauración de 1840) en el caudal de nuestra poesía, los asuntos clásicos ó de la historia antigua de Mallorca. Así como la poesía y la erudición del Renacimiento pagano se habían apoderado de ellos con preferencia á los temas caballerescos y cristianos del ciclo de la Conquista, por reacción natural aparecen excluidos desde Don Tomás Aguiló hasta nuestros días. El hondero, el druida, Quinto Cecilio Metelo, las colonias fenicias ó griegas, los procónsules romanos, cuanto tentó la pluma de analistas y eruditos en los siglos XVII y XVIII, desaparece bruscamente con *La Palma*. Apenas si *Furió* ó *Bover* trataban alguna vez de estas pedanterías, satirizadas por Cuadrado y sus compañeros en la facecia de la *Dragonera*. Se creyó mucho más

útil, y lo era en efecto, investigar la historia *próxima* de nuestra raza que disertar, con texto de Estrabón y Polibio, sobre las costumbres de los primitivos gimnesios ó sobre la verdadera composición química de la *melan-
crania*, de que diz que se tejían las terribles hondas. Costa ha vuelto allí los ojos, con mirada limpia de exageraciones fabulosas, para imaginar uno de estos cuadros primitivos; la lucha de nuestros aborígenes con la civilización griega y el legado de esa civilización, la lira de Melesigenio, que la sacerdotisa conserva en las oquedades augustas de la cueva de Artá. La iniciación y señorío de Costa en las literaturas clásicas, sirvenle de precioso sostén en su afortunada tentativa. Para ella ha adoptado los alejandrinos pareados á la francesa, quebrándolos á menudo como el mismo Leconte de Lisle y evitando el fatigoso paralelis-

mo de los de Corneille ó Voltaire. En su segunda época ha ensayado esta y otras muchas combinaciones métricas, especialmente el verso de nueve sílabas, empezando á despuntar en él ese movimiento de aproximación que se observa y acentúa actualmente en la poesía catalana hacia el sistema general de la métrica francesa, por encuadrar mejor en sus formas que en las italianas y castellanas, dada la índole prosódica de los idiomas respectivos.—Sus méritos de gran escritor y de excelso poeta se han afirmado y robustecido en muchas regiones de España, especialmente en Cataluña y hasta diríamos que en Mallorca. Este mismo año se le tributó un elocuente y espontáneo homenaje que puede considerarse como la consagración de Costa en concepto de poeta legítimo, de poeta verdadero, del poeta de Mallorca por excelencia.»

LLIBRES

DE LA VIDA: per *R. Surinyac Senties*.

Es un'altre de las moltas colleccions de poesias que cada dos per tres mos ofereixen los poetas de la nostra terra.

Diu:

...y'l meu nom

va escriurehi ma estimada

ab aquell dit rosat,—tan rebufó—.

Prou.

CROQUIS CUBANS, del mateix autor.

Descripcions anodinas de escenas i costums que li han contat.

URANIA, per *Camil Flammarion*, traducció de *Rafel Patxot i Jubert*.—*Biblioteca Popular de L'Avenç*.—*Barcelona, 1903*.

Mes que parlar de l'obra, ens estimem dir una cosa a propòsit de l'obra.

En *Rafel Patxot* ens sembla, per la seva cultura, y pel seu amor á la llengua catalana, l'home mes a propòsit per iniciar un mohiment necessari; el de comensar a fixar la terminologia científica catalana.

A *Urania* hi ha alguna cosa d'aixó.

En nostra secció de *Prempta* hem reproduhit ab molt gust els estudis gramaticals que En *Rafel Patxot* té publicats a *Llevor*, y, per nostres llegidors, en *Patxot* ja es un amich.

CULTE POPULAR A LA MARE DE DEU.—NOTES FOLK-LORICH MARIANES.—*Ordenades per Valeri Serra Boldú*.—*Treball premiat ab joya en lo Certamen de l'Academia B. Mariana de Lleyda, de 19 de Octubre de 1902*.

L'amich *Valeri*, prou conegut pels nombrosos treballs folk-lorichs que té

publicats en diferentas Revistas, ha reunit en un volum el recull de folk-lore mariá, que li fou llorejat en públich certamen.

Al plá d'Urgell la gent te paciència, y en *Valeri* es del plá d'Urgell. Aixís es que'l bon amich té reunits inmensos tressors, classificats ab trassa, y quan ve el cas els rumbeja ab garbo.

En el *Culte popular a la Mare de Deu* hi ha notas curiosissimas, y tot el llibre ve a ésser com un cántich ingenuu y fervent a *Maria*, que baix tantas advocacions es venerada per tota *Catalunya*.

També trovám en el *Culte popular a la Mare de Deu* una nota sobre las *Cançons de Pandero*, qu'ab tanta brillantor ha dat a coneixer en *Valeri* a las planas de CATALUNYA.

¡Sempre avanti, *Valeri*!

¡EMANCIPATS!—*Drama en tres actes y en prosa original d'en Llorens Balanzó y Pons*.—*Barcelona: Fidel Giró, Impressor. Carrer de Valencia, 233. 1903*.

Un dels espectacles mes hermosos del nostre renaxement literari es la afició mostrada á las lletras catalanas per las personas de enlayrada posició social. L'un dia es en *Calvet* y *Roura* qui'ns regala ab un llibre de sentidas poesias, l'altre en *Güell* qui'ns deleyta ab un «*Cassius y Helena*»... Avuy en *Balanzó* seguint la tasca per ell mateix comensada ab la publicació d'altres dramas, es el qui llenca al mercat literari «¡Emancipats!» que si be's ressent per ser massa tendencios merex no obstant una sincera enhorabona pera son autor. ¡Siali donada!

J. B.

Imprempta y litografia de *Joseph Cunill*.—*Universitat, 7, (devant del Seminari).—Barcelona*